

**T.C.
SAMSUN VALİLİĞİ
İl Tarım Müdürlüğü**

**ÜLKEMİZDE VE SAMSUN
İLİNDE; SÜT HAYVANCILIĞI
VE SÜT SEKTÖRÜNDEKİ
MEVCUT DURUM,
SORUNLAR VE ÖNERİLER**

**Burhan HEKİMOĞLU
Ziraat Mühendisi**

**Mustafa ALTINDEĞER
Ziraat Mühendisi**

Samsun / Nisan 2008

Kapak Tasarım
Dr. Ali KORKMAZ

Baskı
Yaşar BUDAK / Recep YAPINCAK
Şerife GÜL GÖZÜGÜL / Canan KOÇAK
Çiftçi Eğitimi ve Yayım Şube Müdürlüğü

Harmanlama
ÇEY Şubesi Personeli

Samsun İl Tarım Müdürlüğü Yayınıdır
Strateji Geliştirme Birimi

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Önsöz	
1. Giriş	1
2. Türkiye’de Süt Hayvancılığı	1
2.1. Süt Hayvancılığının Sosyo-Ekonomik Önemi ...	3
2.2. Türkiye Hayvansal Varlığı ve İşletme Yapısı ...	4
2.3. İslah Çalışmaları	6
2.4. Yem Temininde Zorluklar, Süt-Yem Fiyatları ..	7
2.5. Kredi Kullanımı	9
2.6. Samsun’da Süt Hayvancılığı	9
2.7. Hayvancılık Destekleri	14
2.8. Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi	20
3. Süt Ürünleri	21
3.1. Türkiye Süt Üretimi	21
3.2. Süt Tüketimi	23
3.3. Ülkemizde Gıda Sanayi ve Süt ve Süt Mamulleri Sanayinin Payı	26
3.4. Kayıt Dışı Üretim	27
3.5. Ülkemizde Süt İşletmelerinin Yapısı	29
3.6. Samsun’da Süt İşletmelerinin Yapısı	31
3.7. Türkiye’de Süt Endüstrisinin Gelecekte Beklentileri ve Bazı Çözüm Önerileri	34
4. Türkiye’nin Dış Ticareti	36
4.1. Türkiye’nin Süt Ürünleri İhracatı	36
4.2. Türkiye’nin Süt Ürünleri İthalatı	39
4.3. Dünya Ticareti	40
5. AB Sürecinin Süt ve Et Sektörüne Yansımaları	41
6. Sütün Pazarlanması	44
7. Örgütlenme Eğitim ve Yayım	46
8. Süt Sektöründe İzlenmesi Gereken Politikalar	48
9. Süt Sektöründe Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri	50
Süt Sektör Problemleri, Nedenleri (Kısıtlar) ve Çözüm Önerileri Analizi Matrisi	54
Kaynaklar	55

Önsöz

Süt sığırcılığı ekonomik ve sosyal açıdan çok büyük öneme sahiptir. İnsanların sağlıklı ve dengeli beslenebilmeleri için hayati öneme sahip hayvansal proteinler sütte bulunmaktadır. Süt inekçiliği et ve deri üretimi içinde önemli bir kaynaktır. İnsanlarımızın sağlıklı ve dengeli beslenmesi, hayvancılığa bağlı sanayinin gelişmesi, kırsal alanda istihdamın artırılması, kalkınmada öncelikli yörelerin gelişmesi, tarımda verimliliğin artırılması, dış ticaret dengelerinin sağlanması ayrıca AB'ne girişte en kritik alt sektör olması nedeniyle Hayvancılık ve özellikle süt hayvancılığı; ülkemiz için hayati öneme sahiptir. Süt hayvancılığı konusunda Samsun ilimiz ve TR83 alt bölgemiz bölgeler ve iller arası sektörel yığınlaşmalarda ön sıralarda bulunmaktadır. Samsun ilimizde hayvan ıslahı faaliyetlerinin ürünü olan nitelikli damızlık üretiminde ve suni tohumlama çalışmalarında ülke ortalamasının üzerinde ciddi ilerleme sağlanmıştır. Yine Samsun ilimizde küçük ölçekli işletmelerin oranının toplam içerisindeki payının yüksek olması; süt veriminde düşüklüğe, hijyenik ve kaliteli hayvansal ürün üretiminde yetersizliğe, işletmelerde sermaye birikiminin sağlanamamasına, piyasaya arz edilen hayvansal ürün miktarlarında dalgalanmaya yol açtığını biliyoruz. Bu konuda uyguladığımız politika ve projelerle destekleyerek bölgemiz süt hayvancılığının işletme ölçeklerini sürekli büyüterek, ırk ıslahı için suni tohumlama yaparak, kaliteli damızlık üreterek bu problemleri yavaş yavaş aşıyoruz. Ayrıca sektörün en önemli ayağı olan kaliteli kaba yem kaynakları hayvanların ihtiyacını karşılayacak şekilde üretmeye ve desteklemeye devam ediyoruz.

Her ekonomik faaliyette olduğu gibi, süt hayvancılığını da süt işleme sektörünü de yönlendiren en önemli faktör mevcut süt sektörü sanayisi ve fiyattır. Ülkemizde ve bölgemizde hayvancılık, süt hayvancılığı ve Süt sanayisi; inşaat, enerji, ambalaj, makine imalat gibi pek çok sektörle ilişki içerisinde. Özellikle ham maddesini temin ettiği süt hayvancılığı süt sektörü ile yakından ilgilidir. Samsun ilimizde bu sektörde ülkemizde uygulanan tüm projelerle desteklenmektedir. Hazırlanan bu kitabın ülkemiz ve bölgemiz tarımına, süt hayvancılığına ve süt sektörüne faydalı olmasını diliyorum.

Sadullah KİRENCİ
İl Müdürü

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

1. Giriş

Türkiye’de artan nüfusun yeterli, dengeli ve sağlıklı beslenmesi, tarımsal üretimin uygun şekilde değerlendirilmesine bağlıdır. Ülkemizde sanayileşme yolunda atılan adımların başlangıcında, gıda sanayi işletmeleri önemli yer almıştır.

Tarım ve gıda sanayi alt sektörleri itibariyle birbirinden farklı özellikler taşıyan ürün ve üretim çeşitlerini içermektedir. Gıda sanayi alt sektörleri, hammaddeyi çoğunlukla ülke içi kaynaklardan sağlayabilirken, az sayıda da olsa kimi alt sektörler hammadde açısından dışa bağımlılık göstermektedir. Bu arada sanayiye ilişkin veri ve rakamlar arasındaki kimi farklılıklar ve değişik istatistiksel veriler, bir yandan sınıflamadaki değişimler, bir yandan da sanayide önemli oranda yer alan kayıt dışılığın sonucudur. Tarım ve gıda sanayi alt sektörleri arasında olan süt ve süt ürünleri sektörü burada incelenmiş olup, konunun ilimiz açısından önemi dikkate alınarak bu çalışmanın yapılması önemli görülmüştür.

2. Türkiye’de Süt Hayvancılığı

İnsanlarımızın sağlıklı ve dengeli beslenmesi, hayvancılığa bağlı sanayinin gelişmesi, kırsal alanda istihdam artırılması, kalkınmada öncelikli yörelerin gelişmesi, tarımda verimliliğin artırılması, dış ticaret dengelerinin sağlanması ayrıca AB’ne girişte en kritik alt sektör olması nedeniyle hayvancılık; ülkemiz için hayati öneme sahiptir.

Tarımda ileri ülkelerin çoğunda hayvancılığın tarımsal üretim içerisindeki payı %50’nin üzerindedir. Bu değer örneğin; Fransa’da %60, İngiltere’de %70 ve Almanya’da %75’e kadar yükselmektedir. Türkiye’de ise hayvansal üretim bitkisel üretimden sonra gelmekte olup, tarımsal üretim değerinin %25-30’unu oluşturmaktadır.

Türkiye’de sığır yetiştiriciliği söz konusu olduğunda meradan yararlanma düzeyinin oldukça düşük, yem bitkileri üretiminin sınırlı olduğu kabul edilmekte ve bu husus hem ekstansif hemde entansif sığır yetiştiriciliği için en temel

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

olumsuzluklar olarak görülmektedir.

Temel unsurlarda görülen yetersizliklere bir de işletmelerin küçük ölçekli olması işletme başına sığır sayısının azlığı, işletmelerin büyüme eğiliminde olmaması, pazarlama şartlarının yetersizliği, girdi fiyatlarındaki istikrarsızlık, bilgi ve teknoloji kullanımındaki düşüklük, tüketicilerin gelir seviyesinin artırılamaması, üreticilerin sürekli olarak başka iş arayışını sürdürmesi ve işletmelerin sermaye yetersizliği eklenince süt hayvancılığının problemleri iyice büyümektedir.

Süt hayvancılığı yapılan işletmelerin büyük bir kısmında barınaklar olumsuz koşullara sahiptir. Bağlı ve kapalı ahırların geleneksel olduğu Türkiye’de ahırlar genellikle karanlık ve havasızdır. Altlık kullanımı yaygın değildir. Bununla birlikte, Kaynak Kullanımı Destekleme Fonundan ayrılan kaynaklarla yaptırılan ve çoğunluğu sığır besiciliğine yönelik olan ahırlarda önemli iyileşmeler sağlanmıştır. Ahırların kötü koşullara sahip olması, bir yandan çeşitli sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına diğer yandan çalışanların memnuniyetinin ve motivasyonlarının azalmasına neden olmaktadır.

İşletmelerin küçük olmasının yanı sıra işletme sahiplerinin eğitim düzeylerinin düşük olması üreticilerin güç birliği yapmak üzere örgütlenmelerinin önünde önemli bir engel olarak durmaktadır. Türkiye de tarıma ait en önemli yapısal sorun işletmelerin çok parçalı oluşu bir yana büyüklüğü ekonomik ölçeklerin oldukça altında olan işletmelerin yaygın olmasıdır. Ortalama 50 da tarım arazisi 4 baş sığıra (1-2 baş inek) sahip işletmelerde üretimin arttırılması imkansızdır.

Ülkemizde hayvancılık, süt hayvancılığı Süt sanayisi; inşaat, enerji, ambalaj, makine imalat gibi pek çok sektörle ilişki içerisindedir. Özellikle ham maddesini temin ettiği süt hayvancılığı sektörü ile yakından ilgilidir. Süt hayvancılığında işletme başına düşen hayvan sayıları gelişmiş bir yapıya sahip olan AB ülkelerine göre çok düşüktür. Örneğin AB ülkelerinde sürü büyüklüğü %28,5 ile 50-99 baş işletmelerden oluşmakta, ülkemizde ise %81,7 ile 1-9 baş işletmelerden oluşmaktadır.

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

2.1. Süt Hayvancılığının Sosyo-Ekonomik Önemi

Ülkemizde ağırlıklı olarak süt sığırcılığı yapıldığından süt denince akla direkt olarak büyükbaş yetiştiricilik gelmektedir. Süt sığırcılığı ekonomik ve sosyal açıdan çok büyük öneme sahiptir. İnsanların sağlıklı ve dengeli beslenebilmeleri için hayati öneme sahip hayvansal proteinler sütte bulunmaktadır. Süt inekçiliği et ve deri üretimi içinde önemli bir kaynaktır. Et üretimi amacıyla besiyeye alınan hayvanların büyük bir bölümü damızlık niteliğinde olmayan erkek dana ve düveler ile, ekonomik ömürlerini doldurmuş olan yaşlı inek, boğa ve öküzlerden ibarettir.

Süt sığırcılığı ayrıca, kırsal kesimde yaşayan milyonlarca insanın esas işi veya yan işi niteliğindedir. Kırsal kesim insanına buldukları yerlerde iş ve aş imkanı sağladığı ve bu insanların evleri ve köyleriyle ilişkilerini devam ettirdiği için emsalsiz bir sosyo ekonomik işleve de sahiptir. Süt her gün üretildiği ve çok kısa vade de paraya dönüştürüldüğü için aile ekonomisine hareket ve bereket kazandırır ve günlük geçim sıkıntısının giderilmesine yardımcı olmaktadır. Süt ineği her yıl doğurduğu bir buzağı ile ihtiyaç fazlası bir ineğin veya dananın istenildiği zamanda satılarak paraya çevrilmesi mümkündür. Süt sığırcılığının avantajlarının yanında taşıdığı riskleri de vardır. Örneğin; süt depolanması ve pazarlanması zor bir üründür ve gün içinde hemen satılması veya değişik şekillerde değerlendirilmesi gereklidir. Bu da süt üreticisinin pazarı yönlendirme gücünü azaltmaktadır. Bunun yanında, pazarda süt fiyatları genelde düşüktür, gelişmiş ülkelerdeki gibi desteklemeler sağlanmadığı takdirde üreticinin ayakta kalması zorlaşmaktadır. Kaliteli kaba yem kaynakları geliştirilmediği takdirde maliyetler artmakta bu da üretimi devam ettirmeyi zorlaştırmaktadır. Yüksek verimli ırklara dayalı entansif süt sığırcılığının ekonomik riskleri ve sağlık riskleri yüksektir. Ayrıca, işletme ölçeklerinin küçük olması, örgütlenmede yaşanan sıkıntılar, eğitim yetersizlikleri, kredi imkanlarında yaşanan sıkıntılar, fiyatlardaki istikrarsızlık gibi olumsuz faktörler de üreticileri olumsuz etkilemektedir.

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

2.2. Türkiye Hayvansal Varlığı ve İşletme Yapısı

DİE 2003 yılı verilerine göre 1990 yılında 11.337 bin baş olan sığır varlığı 2003 yılında %13,96 azalarak 9.789 bin baş, 40.553 bin baş olan koyun varlığı %37,29 azalarak 25.431 bin baş, 10.977 bin baş olan keçi varlığı %38,31 azalarak 6.772 bin baş ve 371 bin baş olan manda varlığı ise %69,54 oranında azalarak 113 bin baş olmuştur. Bu duruma göre son 13 yıllık süreçte; en fazla azalma manda da olmuş bunu sırasıyla keçi, koyun ve sığır türleri izlemiştir.

Türkiye'nin hayvansal üretiminde süt sığırcılığının önemi gerçekçi biçimde ortaya konulmalıdır. Süt sığırı yetiştiriciliğini iyileştirmeye yönelik çabaların bölgesel planlamalar çerçevesinde yürütülmesi ve mümkün olduğunca iç kaynaklara dayandırılması yerinde olacaktır. Genotip iyileştirme ile başta yem üretimi olmak üzere çevresel düzenlemeler bir arada ele alınmalıdır. Önceliğin kültür ırkı ve melezlerinin oranının düşük olduğu yörelere verilmesine özen göstererek, suni tohumlama yaygın ve etkin kılınmalıdır. Türkiye'nin süt sığırcılığında nitelikli damızlık üreten ve gerektiğinde ihraç edebilen bir yapıya kavuşturulması, süt fiyatlarında istikrar sağlanması, destek ve teşviklerin işletme büyüklüğünü artırmayı teşvik edecek şekilde kullanılması, üreticilerin başta damızlık üretimi olmak üzere çeşitli amaçlar için örgütlenmelerinin teşvik edilmesi ve damızlık üretmek için kurulan örgütlerin her yönden desteklenmesi, temel politikalar olarak kabul edilmelidir. İthalatı öngören uygulamalarını yurt içi etkileri sadece fiyatlar açısından değil içerde üretimin gelişerek sürdürülebilmesi açısından da değerlendirilmelidir.

DİE 2003 yılı verilerine göre 5.040.362 baş sağmal sığırın %20,53'ü kültür, %44,38'i melez ve %35,09'u da yerli ırktan oluşmaktadır. Üretilen 9.514.138 ton sütün ise %33,80'i kültür, %48,02'si melez, %18,18'i de yerli ırk hayvanlardan elde edilmektedir. Yerli ırk hayvanlarımızın oranı toplam içerisinde hala yüksektir ve bu durum da hayvan başına verim düşüklüğüne neden olmaktadır. Görüldüğü gibi yerli ırk oranı yapılan bunca ıslah çalışmalarına rağmen hâlâ yüksek düzeydedir. Bu durum

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

hayvan başına ortalama verim düşüklüğüne sebep olduğundan hedeflediğimiz üretim artışlarının sağlanmasını engellemektedir. Bugün kültür ırkı hayvanlarımızdan yılda 3 ton, kültür melezinden 2 ton, yerli hayvandan ise 978 kg süt elde etmekteyiz. Hayvan başına ortalama verimimiz yıllık 1.9 tondur. Halen kültür ırkı hayvanlarımızın verimi bile hayvan başına ortalama 6 ton olan Avrupa Birliği veriminin altındadır.

Ülkemizde çok sayıda süt üreten çiftliğin varolması karşısında bu çiftliklerin bir çoğunda birkaç baş inek bulunması süt hayvancılığımızın profesyonellikten ne kadar uzakta olduğunun bir göstergesidir. Süt hayvancılığında işletme başına düşen hayvan sayıları çok düşüktür. Bu durum verim, kaliteli üretim, örgütlenme gibi yapısal sorunlarımızı da aşmamızı engellemektedir.

Ülkemizde yüksek verimli ırklara dayalı entansif süt sığırcılığının ekonomik riskleri ve sağlık riskleri yüksektir. Ayrıca, işletme ölçeklerinin küçük olması, örgütlenmede yaşanan sıkıntılar, eğitim yetersizlikleri, kredi imkanlarında yaşanan sıkıntılar, fiyatlardaki istikrarsızlık gibi olumsuz faktörler de üreticileri olumsuz etkilemektedir.

Süt hayvancılığında işletme başına düşen hayvan sayıları gelişmiş bir yapıya sahip olan AB ülkelerine göre çok düşüktür. AB'de ülkelere göre değişmekle birlikte en yüksek sürü büyüklüğü %28,5 ile 50-99 baş işletmelerden oluşmakta, ülkemizde ise %81,7 ile 1-9 baş işletmelerden oluşmaktadır. Bu farklılık verim, kaliteli üretim, örgütlenme gibi yapısal sorunlarımızı da aşmamızı engellemektedir.

Süt sığırcılığının ve süt ürünleri sektörünün gelişmesini teşvik etmek amacıyla devlet eliyle damızlık-gebe hayvan dağıtma, süt teşvik primi ödeme veya tesis yapımı için kredi sağlama gibi teşvik edici önlemler, etkin ve verimli üretimin gerçekleştirilebileceği optimal işletme büyüklüğüne ulaşma amacından uzak uygulamalar şeklinde günümüze kadar devam etmiştir.

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

2.3.İslah Çalışmaları

Ülkemizde hayvan ıslahı faaliyetlerinin ürünü olan nitelikli damızlık üretiminde ciddi ilerlemeler sağlanamamıştır. Bunda, genetik ve çevresel ıslah çalışmalarının bir arada yürütülmemesi, ülke kaynaklarına yeterli özenin gösterilmemesi, üreticilerin örgütlenememesi gibi unsurlar etkili olmuştur. Hayvanların verim seviyelerinin yükseltilmesi, hem hayvanların etkilendiği çevre koşullarının (uygun kredi kaynakları, pazar şartları, bakım ve besleme koşullarının iyileştirilmesi, barınaklardaki hijyenik şartların sağlanması, hayvan hastalıkları ile mücadelede etkinlik sağlanması, vb.) hem de genetik yapılarının iyileştirilmesi ile mümkündür

Ülkemizde ıslah faaliyetleri devlet tarafından başlatılmıştır. Bu amaçla başlangıçta yerli ırkların saf yetiştirme ve seleksiyonla verimlerinin artırılmasına çalışılmış, daha sonra yerli hayvanların kültür ırkları ile melezleme faaliyetlerine başlanmıştır. Bu amaçla, damızlık dağıtımı yapılmış, ayrıca suni ve tabii tohumlama uygulamaları ile ırkların ıslah faaliyetleri genişletilmiştir. Ancak bu faaliyetlerin yetersiz kalması neticesinde damızlık işletmeler kurulması amacıyla çeşitli projeler oluşturularak ülkeye çok sayıda kültür ırkı damızlıklar getirilmiştir.Samsun'da 1980'li yıllarda Türk-Alman işbirliği Holstein süt sığırcılı projesi uygulanmış fakat Damızlık hayvan ithalatından, İthal edilen damızlık hayvanlara gerekli çevre şartlarının oluşturulamaması, yetiştiricilerin bakım, besleme konularındaki eğitim yetersizliği, hastalıklarla mücadelede yetersizlikler, hayvanların üreticilere dağıtım sonrası kontrol sistemlerinin oluşturulamaması gibi nedenlerle beklenen başarı elde edilememiştir.

Son yıllarda gerek desteklemeler gerekse mevzuat değişiklikleri ile ıslah çalışmalarında ciddi adımlar atılmaktadır. Ne var ki, yerli ırkın toplam hayvan varlığı içerisindeki payının hala yüksek olması ve hayvanlarımızın veriminin istenilen seviyelerde olmaması ıslah çalışmalarından istenilen başarının elde edilemediğini açıkça göstermektedir

Türkiye'de süt üretimi ile ilgili düşünülen iyileştirmelerde

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

Sadece Sığır cinsi hayvanlarla ilgili kararlar alınması Koyun keçi ve manda cinsi hayvanların 2. planda kalmasına neden olmuştur. Süt ineği cinsi yüksek verimli hayvanlara sahip işletmelerin sayıları artsa bahsi geçen hayvanların sayıları hızla azaldığı için ülkesel süt üretim miktarı yeterince artmamıştır.

2.4. Yem Temininde Zorluklar, Süt-Yem Fiyatları

Ülkemizde coğrafi ve iklim koşulları yanında çayır-meralarımızın ve yem bitkileri üretiminin yetersiz olması mevcut hayvanlarımızın yeterli ve dengeli beslenebilmeleri için ihtiyaç duyulan besin maddeleri açığının karma yemle karşılanmasını zorunlu kılmaktadır. Sığırların önemli bir üstünlüğü olan kaba yemi, daha da doğrusu doğal kaynakları değerlendirme yeteneğinden de gereğince yararlanılamamaktadır. Halen Türkiye’de yetiştiriciler kaliteli kaba yem üretimi ihtiyacı karşılamaktan çok uzaktır. Hayvancılıkta ileri ülkelerde yem bitkileri ekim alanlarının toplam ekilebilir alan içerisindeki payı % 25-30 iken ülkemizde bu oran % 6 civarındadır. Gelişmiş ülkelerde kaliteli kaba yem tüketim oranı hayvan yemi tüketiminin yüzde 90’ını oluştururken, ülkemizde bu oran % 10 düzeyindedir. Karma yemlerin yapısına giren hammaddede dışa bağımlılık % 50’nin üzerindedir. Hayvancılıktaki girdi maliyetleri gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında 3-4 kat daha yüksektir. Son yıllarda yem den kaynaklanan girdi ve ürün fiyatları incelendiğinde, fiyatların önemli dalgalanma gösterdikleri ve aralarında yetiştiriciliği çekici kılacak bir dengenin bulunmadığı anlaşılmıştır.

Süt Sığırcılığında yem girdilerinin toplam girdiler içerisinde %65-70 gibi önemli bir payı vardır. Gerek girdi bazındaki ağırlığı, gerekse verimin artırılmasındaki öneminden dolayı yem faktörü ülkemizde, yıllardan beri tartışıla gelmiş fakat bir türlü istenilen sonuca ulaştırılamamış bir konudur. Hayvan beslemede kullanılan yemler kaba yemler ve karma yemler olarak sınıflandırılmaktadır. Karma yem arzında bir sorun görülmemekle birlikte, kalite konusunda halen sorunların bulunduğu

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

bilinmektedir. Karma yem sanayinde; kaliteli hammadde , standart dışı üretim ve haksız rekabet, talep yetersizliği, bazı hammaddelerde üretim yetersizlikleri sonucu dışa bağımlılık, yüksek KDV, üreticinin karma yem bilgi yetersizliği, yetersiz denetim gibi sorunlar hala güncelliğini korumaktadır. Bu durum ise karma yem sanayinin gelişimi olumsuz yönde etkilenmektedir.

Mera ıslahına imkan sağlayan yasanın yürürlüğe girmesi önemli bir adım olarak kabul edilse bile, bu kapsamda yapılacak çalışmaların olumlu etkisi ancak daha sonraki yıllarda görülebilecektir. Netice itibariyle hayvancılığımızda ciddi oranda kaba yem açığı mevcuttur. Bu açığın kapatılması ve ekonomik bir hayvancılık yapılabilmesi için Mer'a Kanunu uygulamada yaşanan sıkıntılar giderilerek en kısa zamanda hayata geçirilmeli, yem bitkileri ekili alanları gelişmiş ülkelerdeki seviyeye ulaşıncaya kadar desteklenmeye devam edilmelidir. Bunun yanı sıra bilimsel bir yetiştiriciliğin olmazsa olmazlarından olan yem sanayinin de yaşadığı sıkıntılar göz önüne alınarak bu sorunları çözmeye yönelik politikalar geliştirilmelidir.

Girdi maliyetlerinin en önemli bölümünü (% 70) yem fiyatları oluşturmaktadır. Süt Sığırtı yetiştiriciliğinin genel yapısına ilişkin değerlendirmede üzerinde durulması gereken önemli hususlardan biri de süt ürünlerinin fiyatları ve fiyatlardaki istikrarsızlıktır. Süt-et fiyatı ile özellikle Türkiye'de üretimin en temel girdilerinden olan karma yem fiyatı arasındaki orana bakmak gerekir. Bir diğer konu ise üreticinin alım gücüdür. Üreticimizin süt üretiminden para kazanabilmesi için 1 kilogram süt sattığında 1.5 kg'dan daha fazla yem alabilmesi gerekir. Bu konuda üreticiyi teşvik etmek üzere 2000 yılından itibaren yem bitkilerine yönelik önemli desteklemeler yapılmaya başlanmıştır. Son yıllarda yapılan desteklemeler sonucunda yem bitkisi ekili alanlar, toplam ekilebilir alanlar içinde yüzde 3'lerden yüzde 6'lar civarına yükselmiştir. Fakat gelişmiş ülkelerde bu oranın yüzde 25-30'lar civarında olduğu dikkate alındığında, bu oranın da yeterli olmadığı görülmektedir. Son 3 yılın süt yem fiyatlarına bakarsak; 2002 yılında süt fiyatı 312.544, süt yem fiyatı 266.580;

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

2003 yılında süt fiyatı 405.481, süt yem fiyatı 304.650; 2004 yılında süt fiyatı 462.336, süt yem fiyatı 376.200 olmuştur. Türkiye, AB ülkelerine göre ucuza süt üretirken pahalıya tüketmektedir. Çiğ süt/süt yemi paritesi oranı İngiltere'de 2002 yılında 1,2; 2003 yılında 1,2 ve 2004 yılında da 1,1 olarak gözükmektedir. Ülkemizde ise, bu oranlar 2002 yılında 1,2; 2003 yılında 1,1 ve 2004 yılında 1,4'tür.

2.5. Kredi Kullanımı

Hayvancılık işletmeleri üretim döneminde genellikle, üretim kapasitesine bağlı olarak öz kaynağa, bunun yetmediği durumlarda işletme dışı finans kaynaklarına başvurmaktadır. Bu nedenle hayvancılık işletmelerinde krediler; işletme giderleri ile yeni yatırım giderlerinin karşılanmasında önemli olmaktadır. Hayvancılık kredileri özellikle tarımsal sigorta uygulamaları ile birlikte işletmeyi risk ve belirsizliklerin olumsuz etkilerinden koruyabilmektedir. Ülkemizde tarımsal sigortadan yararlanma yok denecek kadar az, kredi şartları da üreticinin ihtiyaçlarını karşılamakta yetersizdir.

2.6. Samsun'da Süt Hayvancılığı

Türkiye'de olduğu gibi Samsun ilinde hayvancılık sektörünün istenilen düzeyde gelişmemesinin nedenleri arasında, hayvan popülasyonunun bir kısmının düşük verimli ırklardan oluşması, yem üretiminin yetersizliği, karma yem fiyatları ile ürün fiyatları arasındaki dengesizlik, hastalıklarla mücadelenin tatminkar olmaması yanında, pazarlama sisteminin gelenekselliği ve pazarlama zincirinin uzunluğu, üreticilerin etkin bir biçimde örgütlenmemesi önemli bir yer tutmaktadır.

Türkiye'de yaşanan ekonomik krizlerden hayvancılık sektörü çok etkilenmiştir. Özellikle 2001 krizi sonrası tarım sektöründe yaşanan olumsuzluklar bir çok işletmenin terk edilmesine, köyden kente göçe itilmesine neden olmuştur. İşletme ölçeğinde 4 B.B hayvana sahip olan küçük aile işletmeleri ellerinde var olan birkaç hayvanı da çıkartmışlardır. Ülke

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

genelinde uygulanan SRAP projesi 2001 krizin yaralarını sarmak, sosyal patlamanın önüne geçmek için uygulanmıştır. SRAP kanalıyla yapılan yardımlar dahi hayvancılık sektörünün ilerlemesini sağlayamamıştır. Samsun ilinde hayvancılık işletmelerinin kapatılması, ahır, ağıl ve besi hanelerinin terk edilmesi ve tesislerin yıkılması sonucu köyden kente göç hızlanmış, çarpık kentleşme ve varoşların oluşmasına neden olmuştur. Bu sektördeki boşlukların sonucunda kaçak canlı hayvanları, mezbahalar ve kombinalar dışında ayrıca denetim dışı kesimleri doğurmuştur. Bu olaylar ülke genelinde hayvan kaybının yanında insan ve hayvan sağlığında birçok riskleri beraberinde getirmiştir. Hayvancılığın korunması ve geliştirilmesi için et ithalatının yasaklanması sonucunda ve hayvancılığın desteklenmesi hakkındaki K.H.K yayınlanması ile en önemlisi hayvancılık teşviklerinin verilmesi ile olumlu adımlar atılmıştır.

2001 DİE Tarım sayımına göre Samsun ilinde hem hayvansal hem bitkisel üretim yapan işletme sayısı toplam 12.296 adettir. Bu işletmeleri 784 tanesinin işletme büyüklüğü 5 dekardan küçük olup toplam arazi büyüklüğü 1.977 dekar, 1.456 tanesinin işletme büyüklüğü 5-9 dekar arasında olup toplam arazi büyüklüğü 9.968 dekar, 2.979 tanesinin işletme büyüklüğü 10-19 dekar arasında olup toplam arazi büyüklüğü 43.374 dekar, 4.296 tanesinin işletme büyüklüğü 20-49 dekardan küçük olup toplam arazi büyüklüğü 135.202 dekar, 1.882 tanesinin işletme büyüklüğü 50-99 dekar arasında olup toplam arazi büyüklüğü 121.498 dekar, 839 tanesinin işletme büyüklüğü 100-199 dekar arasında olup toplam arazi büyüklüğü 104.905 dekar, 42 tanesinin işletme büyüklüğü 200-499 dekar arasında olup toplam arazi büyüklüğü 9.384 dekar ve 18 tanesinin işletme büyüklüğü 1000-2499 dekar arasında olup toplam arazi büyüklüğü ise 20.614 dekadır. Ayrıca Samsun ilinde sadece hayvansal üretim yapan işletme sayısı toplam 335 adet olup bunun 253 adedi arazisi olmayan işletmelerdir. Bu işletmeleri 48 tanesinin işletme büyüklüğü 5-9 dekar arasında olup toplam arazi büyüklüğü 240 dekar, 6 tanesinin işletme büyüklüğü 10-19 da arasında olup

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

toplam arazi büyüklüğü 92 da ve 28 tanesinin işletme büyüklüğü 20-49 da arasında olup toplam arazi büyüklüğü 804 dekadır.

Samsun İlinde Türlerine Göre Sağılan Hayvan Sayısı ve Süt Üretimi (2005)

Türü	Sağılan Hayvan Sayısı	Süt Üretimi (ton)
Toplam	223.282	318.441
İnek	125.427	305.146
Manda	4.536	4.150
Koyun	88.326	8.656
Kıl keçisi	4.993	489

Tablo değerlerinden anlaşıldığı gibi süt üretiminin büyük bir çoğunluğu süt sığırcılığından karşılanmaktadır. Bunun sebepleri arasında süt sığırcılığına olan desteklemeler, ıslah çalışmalarının sığır cinsi hayvanlar üzerinde yoğunlaşması ve toplumdaki süt hayvancılığının süt sığırcılığı üzerine olması anlayışı yatmaktadır. Samsun ili toplam 318.441 ton olan süt üretiminin 305.146 tonu inek sütü, 8.656 tonu ise koyun sütüne aittir.

Samsun ilinde köylerden kentlere göç oranı Türkiye ortalamasına yakındır. Dolayısıyla kırsaldaki tarımsal işletmeler küçük ve parçalı olduğundan verimli ve karlı değildir. Ekonomik sıkıntılar hayvancılıkla uğraşan genç nüfusu inşaat, hizmet, sanayi sektörü başta olmak üzere başka arayışlara itmektedir. Mevcut veraset kanunu gereğince işletmelerde sürekli küçülmekte ve sayıları artmaktadır. Ancak, süt sığır yetiştiriciliğini işletme kapasitesini arttırmadan geliştirme imkanının olmadığı da bir gerçektir. İşletmelerin ekonomik açıdan planlanması ve ülkesel programların hazırlanması, denetlenmesi ve başarılı olması ile mümkün olabilecektir.

Bugün ortalama 1-2 baş inek olan işletmelerle ıslah çalışmalarını yürütmek ve buradan üretim ve verim artış beklemek gerçekçi değildir. Ekonomik ölçekli işletmelerin geliştirilmesi, yetiştiriciliğin ve besiciliğin ekonomik açıdan cazip

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

olmasına bağlıdır. Karlılık sağlanmadığı sürece işletmelerin büyümesi ve sığır yetiştiriciliğinin geliştirilmesi mümkün değildir.

Türkiye'de sığır yetiştiriciliği bakımından bölgeler arasında önemli farklılıklar vardır. Bu farklılıkların kaynakları biraz önce sayılan unsurlar bakımından var olan farklılıklardır. Gerçekten de Türkiye'de entansif yetiştiricilik yapan işletmeler olarak tanımlanabilecek işletmelerin büyük çoğunluğu gelişmiş kabul edilen bölgelerde yer almaktadır. Bitkisel üretim ve hayvancılık sektörleri bölgelerde birbirini tamamlayan iki alt sektördür.

Genellikle bitkisel üretimin yığılaştığı bölgelerde hayvancılık, hayvancılığın yığılaştığı bölgelerde bitkisel üretim yığılaşmamıştır. Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık ülkenin daha çok doğu bölümünde yığılaşmıştır. Büyükbaş hayvancılık Karadeniz'in orta ve doğu kesimlerinde, Kayseri ve Erzurum bölgelerinde yığılaşırken, küçükbaş hayvancılık ise Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde yığılaşmıştır. Büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinde yığılaşma da Samsun, Kayseri, Tekirdağ, Erzurum, Trabzon bölgelerinde birinci derecede, Aydın, Kastamonu bölgelerinde ikinci derecede, Zonguldak ve İzmir bölgelerinde ise üçüncü derecede yığılaşma olmuştur.

Bu gün ülkemizde sığır yetiştiren işletmelerin yapısına baktığımızda iki çeşit yapı görmekteyiz. Bunlardan birisi, nüfus yoğunluğu ve gelir düzeyi yüksek, sulama ve iklim benzeri faktörler bakımından yem bitkisi üretim imkanına sahip bölgelerde yığılaşmanın olduğu, diğeri ise yem bitkisi üretimi ve süt pazarlama imkanı daha düşük olan bölgelerdeki yapılanmadır. Pazar ve üretim koşulları uygun olan bölgelerde damızlık ve süt üretimine yönelik yüksek verimli hayvanlarla çalışan, pazara duyarlı, bilgi ve teknoloji kullanma düzeyi gelişmiş orta yada büyük ölçekli işletmeler rekabet politikası gereği zamanla entegre tesis olma yolunda atılımlar yapacaktır. İkinci tip işletmelerin durumu ise Samsun'da olduğu gibi daha ziyade araçlara veya mahalle pazarlarına süt üretmeyi hedefleyen, az sermaye kullanan, orta ölçekli işletmelerdir. Türkiye için bir genelleme

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

yapılacak olursa 1. tip işletmelerin Ege ve Marmara bölgesinde yığılaşma gösterdiğini rahatlıkla söylenebilir. Ancak son yıllarda bölgede Samsun ilinde hayvan ırkları ıslahında, suni tohumlama çalışmalarında, melez ve kültür ırkı süt sığırcılığında belirgin iyileşmeler olmuştur. Bu gün Samsun ilinde bulunan **damızlık süt sığırı yetiştiricileri birliği** bölgede kayda değer çalışmalar yapmıştır. Birlik kendi üyelerinin ve çevre süt üreticilerinin ihtiyacı olan mavi sertifikalı süt sığırı hayvanları karşılama çabası içindedir.

Samsun da damızlık sığırı yetiştiren işletmelerin yukarıda sayılan bölgelerden hayvan temini gerekse alt bölgede yapılan suni tohumlama çalışmaları neticesinde **B.B hayvancılık sektöründe ıslah çalışmalarında belirli bir mesafe katledilmiş olsa da yetiştirme koşullarında aile ekonomisine dayanan yetiştiriciliğin hakim olması nedeniyle ve çiftçilerin kültür ırkının beslenmesinde profesyonel manada bilgi ve deneyime sahip olmadıklarından dolayı elde edilen genetik potansiyelden gereğince yararlanmak mümkün olamamakta ve önemli ekonomik kayıplar ortaya çıkmaktadır.**

Yetiştirme koşullarının iyileştirilmesi ve modern yetiştiricilik teknolojilerinden etkin yararlanmanın ön koşulu, ekonomik boyutlarda işletmelerin mevcut olmasına bağlıdır. Diğer bir anlatımla, bir işletmenin sığırı yetiştiriciliğini geliştirebilmesi için geçimini tamamen veya önemli oranda bu sektörden sağlaması gerekir. Bugünkü koşullarda en az AB standardı olan 40 baş kültür ırkı ineğinden az olması gerçekçi değildir. Oysa, bölgemizde ortalama işletme büyüklüğü halen 4-5 baş sığırı veya 1-2 baş inek dolayındadır. Damızlık sığırı yetiştirmek amacıyla Damızlık Sığırı Yetiştiricileri Birliği kuran ve önder işletme konumunda bulunan yetiştiricilerin dahi ortalama inek varlığı 15 baş ve üzerinde bir kapasitededir. Bu tür küçük işletmelerde sürü yönetimi, barındırma, besleme ve sağlık koşullarının hızla iyileştirilmesini beklemek oldukça güçtür.

Ülkemizde istenilen verimin alınmadığı, Damızlık sığırı yetiştiren birlik üyelerin önemli bir kısmının üyelik gereklerini

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

yerine getirmedikleri ve bu nedenle birliklerin çoğunun halen güç durumda olduğu bilinmektedir. Süt pazarlama ve/veya girdi sağlamaya yönelik kooperatiflerin sayısı ise azdır ve etkinlikleri sınırlıdır. Genetik ıslah programlarının başarılı olabilmesi için ekonomik ölçekte işletmelerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması şarttır. Bugün ortalama 1-2 baş inek olan sürülerle ıslah çalışmalarını yürütmek ve buradan üretim ve verim artışı beklemek doğru değildir. Bu nedenle, bölgesel koşullara uygun ekonomik ölçekli işletme sayısının arttırmaya veya uygun olan köylerde toplu süt sığırcılığına yönelik projeler uygulanmalıdır.

Türkiye’de hayvancılığın temel problemlerinden birincisi, büyük ve küçükbaş hayvanlarda verim kapasitesi yüksek hayvanların oransal olarak azlığıdır. İşletmelerin küçük kapasiteli olması, teknik ve sağlık hizmetlerini ve üretilen ürünlerin işleme tesislerine gitmesini engellemektedir.

2.7.Hayvancılık Destekleri

Ülkemizde tarım çeşitli şekillerde desteklenmektedir. Desteklemeler genellikle girdi fiyatlarına müdahale ile ucuz girdi temini, fiyat yolu ile müdahale alımları, düşük faizli kredi sağlanması, dış ticaretteki korumacılık, teşvik ve prim uygulamaları ile üretimin desteklenmesi şeklindedir.

Tarımsal üretiminin doğa şartlarına bağlı olarak risk ve belirsizliği fazladır. Ayrıca tarım ürünlerinin kısa zamanda arz edilmesi gereklidir. Bu tür doğal risklerinin yanında üreticilerin girdi ve ürün fiyatlarının oluşumunda etkisiz olmaları, sektörün piyasa ekonomisi içerisinde güçlü bir yapıya sahip olmaması gibi nedenlerle tarımın dolayısıyla hayvancılığın desteklenmesi gelişmekte olan ülkeler için zorunluluktur. Gelişmiş ülkelerdeki desteklemelere baktığımızda, ülkemizde tarıma dolayısıyla da hayvancılığa verilen destekleri yeterli bulmak mümkün değildir.

Bunun yanında 2003 yılında Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi çerçevesinde sosyal yönü ağır basan bir destekleme de hayata geçirilmiştir. Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi; kırsal alanda örgütlenme ve kooperatifçilik yoluyla başarılı bir

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

ekonomik model oluşturma deneyimine sahip olan Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile yoksullukla mücadelede sosyal politikalar oluşturma alanında etkili bir rol üstlenen Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu'nun imkanlarını birleştiren, sosyal ve ekonomik amaçlı bir kırsal destek projesidir.

Yurt içinde çiftçi veya TİGEM' ce yetiştirilen ve Tarım ve Köy işleri Bakanlığı'nca damızlık belgesi veya sertifikası verilmiş kültür ırkı damızlık gebe düveleri satın alanlara; damızlık belgesine (pedigri) sahip süt sığırları için Bakanlığın her yıl Ocak ayı içerisinde belirleyeceği hayvan fiyatının %30'u, saf ırk sertifikasına sahip kültür ırkı süt sığırları içinse bu fiyatın %15'i ödenmiştir.

Büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinde süt hayvancılığı önemli bir yere sahip olduğundan süte yapılan destekleme de önem arz etmektedir. Süte yapılan desteklemenin başladığı 1987 yılında süt teşvik primi, süt fiyatının %25,9'u , yem fiyatının ise %24,1'i iken yıllara göre değişmekle birlikte 2004 yılında süt fiyatının %8,7'sine ve yem fiyatının da %10,6'sına düşmüştür.

2005/8503 Sayılı 2005-2010 yıllarını kapsayacak olan Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı 24 Şubat 2005 tarih ve 25737 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kararnamenin 2000/467 Sayılı karardan süt hayvancılığı açısından farklılıklarına bakıldığında; Sertifikalı yem bitkisi tohumu üreten üreticilere, yem bitkisi tohumu üretim proje bedelinin %25'inin doğrudan ödenmesi kararlaştırılmıştır.

Kendi öz kaynakları ile işletmesine sabit süt sağım ünitesi kurarak ve soğutma tankı koyarak sanayiye aktarılacak sütte belirli kalite ve hijyen kriterlerine uygun üretim yapacak üreticilere yatırım miktarının %40'ının destek olarak ödenmesi öngörülmüştür.

Hayvan Kimlik sisteminin geliştirilmesi amacıyla hayvanların tanımlanması ve tescili için çiftçilere hayvan başına destekleme ödemesi yapılması kararlaştırılmıştır.

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

Hayvan hastalıkları ile mücadele çerçevesinde Bakanlıkça her yıl belirlenecek programlı aşılama için Bakanlıkça belirlenecek bölgelerde uygulayıcılara destekleme ödemesi yapılması kararlaştırılmıştır.

Hayvan gen kaynaklarının korunması için Bakanlıkça uygulanan programa katılan çiftçilere B.baş ve K.baş hayvanlarda farklı olmak üzere hayvan başına doğrudan ödeme yapılması kararlaştırılmıştır.

Hastalıktan ari işletme oluşturmak için öncelikle Trakya bölgesi olmak üzere işletmesinde hastalık çıkan üreticilere hasta hayvan başına doğrudan tazminat ödemesi verilmesi, 2006 yılından itibaren de bu uygulamanın diğer illerde de yaygınlaştırılması kararlaştırılmıştır. 2005 yılı destekleme kalemlerine bakıldığında 2004 yılından devreden et teşvik primini dikkate almazsak pastadan en çok payı %24,0 ile yem bitkilerinin aldığı bunu sırasıyla süt teşviği ve piyasa düzenlemesinin izlediği görülmektedir. En az payı ise ne ilginçtir ülke hayvancılığının en önemli konularından olan damızlık belgeli hayvan (%0,8), sağım hijyeni ve süt kalitesi (%1,0) ve gıda güvenliği ve resmi veterinerlik desteklerinin aldığı görülmektedir

Ülkemiz hayvancılığının geliştirilmesi ve hayvansal üretimin artırılması amacıyla, kaliteli kaba yem açığının kapatılması için yem bitkileri üretiminin teşvik edilmesi, genetik ıslahı daha etkili ve yaygın hale getirmek için suni tohumlama ile soy kütüğü kayıtları tutulması ve belgeli damızlık kullanımının teşvik edilmesi, hayvan varlığımız içerisinde genetik yönden ilerleme sağlayarak üstün verimli hayvanlar elde etmek ve suni tohumlama oranını yükseltmek için, suni tohumlama uygulamasının ve soy kütüğü ve ön soy kütüğü sistemine kayıtlı hayvanlardan suni tohumlama sonucu doğan buzağuların desteklenmesi, ana arı ve bombus kullanımının, kaliteli bal ve su ürünleri üretiminin artırılması, sanayinin talep ettiği kaliteli süt ve et temininin desteklenmesi, hastalıklardan ari işletme ve bölge oluşturulması için hayvancılık işletmelerinin desteklenmesi, besicilik sektöründe istikrarın sağlanmasını, hayvansal üretim ve

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

verimin arttırılarak maliyetlerin düşürülmesi, kaçak ve kontrolsüz kesimlerin önlenmesi, Bakanlıkça ruhsatlandırılan kombina ve mezbahalarda kesimin teşvik edilmesi ile buralarda kesilen hayvan sayılarının artırılması, canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin daha sağlıklı bir şekilde muayenelerinin yapılması ve hijyen kuralları içinde üretimlerini sağlayarak insan ve hayvan sağlığını korumak, sağlıklı ve güvenilir ürünler elde edilmesi, hayvan kimlik sisteminin geliştirilmesi, yerli hayvan gen kaynaklarının korunması ve hayvan hastalıkları ile mücadele gibi hususlardan oluşan “Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Karar” ile Samsun ilinde tarımsal istihdamın fazla olması nedeniyle imkanların olabildiğince verimli kullanılabileceği kanaati yaygındır. Hayvancılığın desteklenmesi ile alınan kararlar aşağıdaki şekilde özetlenmektedir.

a) Yem bitkileri üretimi yapmak üzere başvuran üreticilere, nakliye ve ilaç bedeli hariç, çok yıllık yem bitkileri ekilişlerinde birinci yıl yatırım giderleri ve uygun görülen işletme giderlerinin ekiliş alanları ile uyumlu satın alınan alet ve ekipmanlar da dahil proje bedelinin % 40'ı, tek yıllık yem bitkilerinde ise işletme giderlerinin ekiliş alanları ile uyumlu satın alınan alet ekipmanları da dahil proje bedelinin %30' u doğrudan ödenir. Sertifikalı yem bitkileri tohumu üretim proje bedelinin % 25'i doğrudan ödenir.

b) Yurt içinde yetiştirilen ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (Bakanlık) veya yetkilendirilmiş kurumca damızlık belgesi veya saf ırk sertifikası verilmiş kültür ırkı damızlık gebe düveleri satın alanlara hayvan başına doğrudan ödeme yapılır.

c) Suni tohumlama sonucu doğan buzağılardan, soy kütüğüne kayıtlı olanlara daha fazla olmak üzere soy kütüğüne ve ön soy kütüğüne kayıtlı olanlara hayvan başına destekleme ödemesi yapılır.

d) Suni tohumlama hizmeti sağlayan gerçek ve tüzel kişilere, soy kütüğüne kayıtlı olan işletmeler için ve kalkınmada öncelikli bölgelerde farklı olmak üzere hayvan başına suni tohumlama teşvik primi ödenir.

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

e) Çift cidarlı kazana, pastörizatör veya UHT sistemine sahip süt ürünleri imal eden işleme tesislerine süt satan üreticilere, hastalıktan ari işletmelere, soy kütüğüne kayıtlı olanlara, tarımsal amaçlı kooperatiflere üye olanlara ve küçükbaş hayvancılık işletmelerine farklı olmak üzere beher litre süt için destekleme ödemesi yapılır.

f) Kendi öz kaynakları ile işletmesine sabit süt sağım ünitesi kurarak ve soğutma tankı koyarak sanayiye aktarılacak sütte belirli kalite ve hijyen kriterlerine uygun üretim yapacak üreticilere yatırım miktarının % 40'ı destek olarak ödenir.

g) Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'ndan ruhsatlı kombina ve mezbahalarda kesim yaptırma şartı ile sığırlarda 190 kilogram ve üzeri ağırlığında kesim yaptıran üreticilere Bakanlıkça gerek görüldüğünde beher kilogram için et destekleme ödemesi yapılır.

h) Hastalıktan ari bölge oluşturmak üzere Trakya Bölgesinde Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca çıkarılacak tebliğde belirtilen kriter ve özelliklere sahip sığır işletmelerinde hayvan başına doğrudan ödeme yapılır. Tazminatlı hastalık çıkan hayvanların etleri 3285 sayılı Hayvan Sağlığı Zabıtası Kanunu kapsamında şarta tabi olarak değerlendirilir. Hastalık çıkan işletmelerdeki hayvanlar için ise, ödemeye esas teamül cetvelleri ile tazminat mazbataları Bakanlıkça onaylandıktan sonra hasta hayvan başına doğrudan tazminat ödenir. Bakanlık 2006 yılından itibaren söz konusu desteklemeyi başka illere de yaygınlaştırabilir.

ı) Hayvan kimlik sisteminin geliştirilmesi amacı ile hayvanların tanımlanması ve tescili için çiftçilere hayvan başına destekleme ödemesi yapılır.

i) Hayvan hastalıkları ile mücadele çerçevesinde Bakanlıkça her yıl belirlenen programlı aşılama için Bakanlıkça belirlenecek bölgelerde uygulayıcılara destekleme ödemesi yapılır.

j) Bakanlıkça yapılacak sözleşme kapsamında; hayvansal orijinli gıda kontrolünde etkinliğin sağlanması, hayvan hastalıklarıyla mücadele, mezbaha ve denetim hizmetlerinin

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

iyileştirilmesi amacı ile Bakanlığın belirlediği bölge ve işletmelerde veteriner hekim çalıştırılması için destekleme yapılır.

k) Hayvan gen kaynaklarının korunması amacı ile Bakanlıkça uygulanan programa katılan çiftçilere büyükbaş ve küçükbaş hayvanlarda farklı olmak üzere hayvan başına doğrudan ödeme yapılır.

l) Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca üretim izni verilmiş işletmelerden o yıla ait üretim sezonu boyunca ana arı satın alarak kullanan üreticilere, birlik üyesi olanlara daha fazla olmak üzere ana arı başına doğrudan destekleme ödemesi yapılır. Kriterleri tebliğ ile belirlenecek süzme bala satış faturası veya müstahsil makbuzu üzerinden beher kilogram için prim ödenir. Polinasyon sağlamak amacı ile Bombus arısı satın alarak kullanan üreticilere koloni başına destekleme ödemesi yapılır.

m) Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca su ürünleri yetiştiricilik belgesi alan gerçek ve tüzel kişilere; alabalık, levrek ve çipura balıkları ile bunlara ödenen miktarlardan farklı olmak üzere yeni türlere, beher kilogram başına su ürünleri yetiştiriciliği destekleme primi ödenir. Ayrıca, denizlerde ve iç sularda su ürünleri yetiştiriciliğinde kullanılmak üzere yavru alanlara ve kendi işletmesinde büyütme üzere yavru balık üretenlere, adet üzerinden destekleme primi ödenir.

Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında 2005/8503 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararının Uygulama Esasları Tebliği (Tebliğ No: 2005/ 13) çerçevesinde, Samsun ilinde hayvancılık alanında çeşitli desteklemeler yapılmıştır. Bunlardan en önemlileri buzağı desteklemeleri ile sun'i tohumlama hizmetlerine ilişkin desteklemelerdir. Bakanlığımız ile Damızlık sığır Yetiştiricileri Merkez Birliğinin ortaklaşa yürüttüğü soy kütüğü ve önsoykütüğü projesinin TR831 samsun ilinde faaliyetleri devam etmektedir. Bu kapsamda 2005 yılı Ağustos ayında merkezi e-ıslah veri tabanı oluşturulmuş olup, tüm veriler İnternet ortamından bu veri tabanına aktarılmaktadır. Ulusal politika olarak Hayvancılığın geliştirilmesine yönelik olarak Devletçe uygulanacak olan hayvancılık destekleme ödemeleri devam edecektir. Etkin bir

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

eğitim ve yayım çalışması ile daha geniş kitlelere ulaşılarak, çiftçilerimizin azami ölçüde yararlandırılmasına çalışılacaktır. Çiftçilerimizin bilgi, beceri ve deneyimlerini arttırmak için, çiftçi eğitim ve yayım çalışmalarına devam edilecektir. Sun'ı tohumlamada hizmet veren veteriner hekimlerin denetlenmelerine özen gösterilerek kayıt dışı çalışmalar engellenmeye çalışılacaktır.

Genel olarak hayvancılığa verilen prim ve desteklerin dağılımına bakıldığında tarım bölgeleri itibariyle faydalanma bakımından büyük farklılıklar olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum alt yapısı ve pazarlama şartları uygun olup, yapısal sorunların bir çoğunu geniş ölçüde aşmış olan bölgelerle diğer bölgeler arasında haksız bir paylaşımın olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durumda, süt hayvancılığında geri olan ama üretime katkı sağlayan bölgelerin gelişmiş bölgelerden farklı olarak bir destekleme sistemi ile desteklenmesi gerektiği söylenebilir. Bunun için en azından gelişmişlik farkının en az düzeye indirilmesi için ekstra bir destek paketi ortaya konulmalıdır.

2.8. Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'nun bağlı olduğu Devlet Bakanlığı arasında yoksullukla mücadele kapsamında, ekonomik ve sosyal yoksulluk içinde bulunan kişi ve ailelerin gelir seviyelerini yükseltmek, istihdamı artırmak, tarımsal ürünleri mahallinde değerlendirmek, pazarlamak ve köyden kente göçü önleyebilmek için ortak projeler uygulamak amacıyla beş yıl süreli bir protokol imzalanmıştır. Samsun'da kırsal alanda sosyal destek projesi kapsamında süt toplama , işleme ,peynir yapımı, yoğurt ve kefir üretimi adları altında projeler sunulmuşsa da desteklemeden yararlanamamıştır.

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

3. Süt Ürünleri

3.1. Türkiye Süt Üretimi

DİE 2003 Yılı süt üretimi verilerine bakıldığında 10.6 milyon ton olan üretim miktarı 1995 yılına ait yani 8 yıl önceki üretim rakamına ancak ulaşmıştır. Aslında 1990 yılına göre 2003 yılında sığır süt üretimi yüzde 20 artmış, koyun süt üretimi yüzde 33, keçi süt üretimi yüzde 18, manda süt üretimi ise yüzde 72 oranında azalmıştır. Sığır sütü hariç diğer türlerden elde edilen süt miktarlarında ciddi oranlarda azalmalar olmaktadır. Bu duruma göre en fazla azalma manda sütünde olmuş bunu sırasıyla keçi ve koyun sütü izlemiştir. Sığır sütünde ise artış olmuştur. Bu durumu hayvancılıkta uygulanan politikaların sığır sütçülüğü ağırlıklı olmasına bağlamak mümkündür.

Türkiye'de Süt ve Süt Ürünleri Üretimi (1000 ton)

Ürün	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004-
İşlenmiş içme sütü	278	320	350	340	370	365	415	457	485
Yoğurt	680	735	772	800	870	890	910	940	985
B. Peynir	179	190	200	200	220	224	230	240	252
K. Peynir	44	47	50	52	55	53	55	65	72
Tereyağı	122	122	124	124	133	132	134	143	150
Toplam	1303	1414	1496	1516	1648	1664	1744	1845	1944

(*) Tahmin

Kaynak: DPT, Yıllık programlar ve 2002 yılı programı destek çalışmaları

Türkiye'de üretilen toplam süttten türlerin aldığı paya bakıldığında 2003 yılı itibariyle üretilen toplam 10.611.011 ton sütün %89,66'sının sığırdan, %7,26'sının koyundan, %2,62'sinin keçiden ve %0,6'sının da mandadan sağlandığı görülmektedir. Yıllar itibariyle ise; sığır sütü hariç diğer türlerin toplam üretime katkılarında ciddi bir azalış olduğu dikkat çekmektedir. Sektörde üretim yapısının daha çok küçük aile işletmelerinden oluşmasına karşın son yıllarda süt ve süt ürünleri konusunda yatırımlar hız kazanarak üretimde oldukça yüksek miktarlarda artışlar gözlenmiştir. Gelir artışı ve tüketicilerin beslenme konusunda

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

daha bilinçli davranmaya başlamalarından dolayı geleneksel metotlarla üretilen süt ürünlerine yönelik talep azalmaya başlamış ve işlenme derecesi en azından pastörize düzeyinde olan sütlerden üretilen ürünler ağırlık kazanmaya başlamıştır.

Ülkemizde süt ve süt ürünleri tüketiminin gelişmiş ülkelerin tüketimi ile karşılaştırıldığında oldukça düşük düzeyde bulunması, sektörde yabancı yatırımların yapılmasına neden olmuştur. Bu yatırımlar ağırlıklı olarak ortaklık düzeyinde gerçekleşmiştir. Bunun sebebinin yabancı firmaların iç pazara rahat girebilmek için yerli firmalar tarafından kurulan dağıtım ağlarından faydalanmayı tercih etmeleri olduğu düşünülmektedir.

Süt ve süt ürünleri işletmeleri ağırlıklı olarak Ege ve Marmara Bölgelerinde kurulmuş olup, hayvancılığa yapılan yatırımlara paralel olarak özellikle Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin de gelecek yıllarda önemli üretim merkezleri haline geleceği düşünülmektedir.

Süt tüketim alışkanlığının daha da yaygın hale getirilmesine yönelik olarak üretici firmalar ArGe faaliyetlerine hız vererek iç pazara yeni ürünler (laktoz şekeri içermeyen süt, belirli yaş gruplarının ihtiyaçlarına yönelik hazırlanmış süt vb.) sunmaya başlamışlardır. Bu ürünlerin daha çok belirli tüketici gruplarına yönelik olarak üretildiği dikkat çekmektedir. Ayrıca bu konuda gözlemlenen bir başka gelişme de geleneksel ürünlerimizin de (ayran, kaymak ve geleneksel peynir çeşitleri) modern işleme yöntemleri ile işlenerek pazara sunulmalarıdır. Bunun yanı sıra batı ülkelerinde tüketimi yaygın halde bulunan süt ürünleri de günümüzde birçok firma tarafından ülkemizde de üretilmeye başlanmıştır. Bu ürünler arasından özellikle meyveli yoğurt ve mozerella peyniri yıllar itibariyle tüketim açısından giderek artan bir trend göstermektedir. Dondurma üretiminde ise yabancı sermayeli yatırımlar ağırlıkta olup, üretimin büyük bölümünü gerçekleştirmektedirler. Pazarın doymamış olması sebebi ile yerli firmalar da bu konudaki yatırımlarını hızlandırmışlardır. Bunun yanı sıra yerel çeşitlerin (Maraş dondurması gibi) üretimi de giderek önem kazanmaktadır.

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

Süt üretiminde halen mevcut sorunlardan birisi, üretimin belirli mevsimlerde yoğunlaşmış olmasıdır. Kaliteli kaba yem kaynakları geliştirilmediği takdirde maliyetler artmakta bu da üretimi devam ettirmeyi zorlaştırmaktadır. Ekstansif yetiştiriciliğin baskın olması nedeniyle buzağılamaların erken bahar aylarında yoğunlaşması ve bahar ayları ile yazın ilk dönemlerinde ineklerin daha iyi beslenmesi süt verimlerinin ve dolayısıyla süt üretimlerinin söz konusu dönemde daha fazla olmasına yol açmaktadır. Bu sorun, yılın her döneminde belirli bir kapasite ile çalışmayı hedefleyen süt sanayisi açısından oldukça önemli bir sorundur.

3.2. Süt Tüketimi

Türkiye'de süt ürünleri tüketimi gelişmiş ülkelerin tüketim ile karşılaştırıldığında, yoğurt dışında oldukça düşük düzeydedir. Diğer yandan, sektörde karşılaşılan ekonomik, teknolojik, yasal ve yapısal problemler tüketimi de olumsuz yönde etkilemektedir. Verimi düşük, rasyonel olmayan hayvancılık, kalitesi düşük çiğ süt ile birleşince sanayie süt daha az gelmekte, tüketim için sağlıklı ve kalitesiz ürünler pazara çıkabilmektedir. Türkiye Süt Et Gıda Sanayicileri ve Üreticileri Birliği'nin "süt tüketimi" konusunda yaptığı bir araştırmaya göre Türkiye'de yılda kişi başına ortalama 146 litre süt ve süt ürünleri tüketiliyor. Bu miktarın 30 litrelik kısmı içme sütü, geri kalanı ise süt ürünleridir. Aynı araştırmada, kişi başına ortalama yıllık süt tüketiminin ABD'de 292, AB ülkelerinde ise 342,5 litre olduğu belirtiliyor. Sonuç olarak Türk halkı faydaları saymakla bitmeyen sütü, gelişmiş Batı ülkelerine kıyasla oldukça az tüketmektedir.

Türkiye Süt Et Gıda Sanayicileri ve Üreticileri Birliği'nin "süt tüketimi" konusunda yaptığı bir araştırmaya göre Türkiye'de yılda kişi başına ortalama 146 litre süt ve süt ürünleri tüketiliyor. Bu miktarın 30 litrelik kısmı içme sütü, geri kalanı ise süt ürünleridir. Aynı araştırmada, kişi başına ortalama yıllık süt tüketiminin ABD'de 292, AB ülkelerinde ise 342,5 litre olduğu

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

belirtiliyor. Sonuç olarak Türk halkı faydaları saymakla bitmeyen sütü, gelişmiş Batı ülkelerine kıyasla oldukça az tüketmektedir.

Türkiye'de süt işleme tesisleri, büyüklükleri, kapasiteleri, teknolojik yapıları ve diğer özellikleri bakımından farklılıklar göstermektedir. Sanayide en modern tarzda ve ürün çeşitliliği oldukça farklılık gösteren işletmelerden, en ilkel faaliyette bulunan işletmelere kadar geniş bir yelpaze bulunmaktadır.

Ülkemiz sütçülüğü olgusunda yıllardan beri değişmeyen son derece önemli bir oransal kavramın bulunduğu da yapılan tespitler ile sabitlenmiştir. Bu sabitlenen oran: üretilen sütün % 40'ının kaynakta tüketilmesi ve % 60'ının da pazarda değerlendirilmesi şeklinde açıklanmaktadır. Bununla birlikte söz konusu tespitlere ilave olarak, pazara inen sütün de % 45'inin mandıralarda, % 15'inin modern işletmelerde ve geri kalan % 40'luk bölümün ise; süt sektörünün kanayan yarası olan sokak sütçülüğünde değerlendirilmesidir. Söz konusu bu oransal değerlerin süt endüstrisi gelişmiş ülkeler ile kıyaslandığında son derece farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Nitekim bu anlamda gelişmiş ülkelerde üretilen sütün % 90'ının modern fabrikalarda işlenmesi bu konuda verilebilecek en çarpıcı örnektir.

Ülkemizde son derece modern işletmeler olmakla birlikte “merdiven altı üretim yapan” denilen ve mandıra denemeyecek tarzda işletmelerin de bulunması ülke süt sanayiinin gelişmesini engelleyen nedenlerin başında gelmektedir. Söz konusu bu işletmeler, gerek kayıt dışı ekonomik gelirleri, gerek standart ve hijyenik olmayan koşullarda üretim yapmaları, gerekse denetim dışı olmaları nedeni ile sektörün en önemli problemlerinden birini oluşturmaktadır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca yapılan Gıda Sanayii Envanteri çalışmasında yılda 1000 tonun üzerinde üretim yapan süt işletmesi sayısı 1300 adettir. İşletmelerin büyük çoğunluğu (% 65.3) Ege ve Marmara bölgesine yayılmıştır. Son yıllarda ise, yabancı sermayenin sektör içindeki payının arttığı görülmekte ve bazı uluslar arası firmaların Türkiye piyasasına girmek için ülkemizde kendilerinin fabrika kurup üretim yapmaya ve pazarlamaya başladıkları görülmektedir. Bununla birlikte kimi

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

yabancı firmaların ise, yerli süt fabrikaları ya da kuruluşları ile günümüzde pek yaygın olan şirket birleşmelerine gittikleri de dikkat çekicidir. Ayrıca bazı yabancı firmaların ülkemizde fabrika kurmadan ürünlerini pazarlamaları da sektörümüzde tespit edilen olgulardandır. VIII. BYKP Süt ve Ürünleri ÖKİ raporunda belirtildiğine göre AB'ne ihracatta Türkiye'nin üçüncü ülkeler seviyesinde (C Gr.) bulunduğu görülmektedir. Bu nedenle AB'ne ihracat yapmak isteyen işletmelerin, AB komisyonunun 92/46/EEC no'lu temel Süt Direktifi ve eklerinin teknik ve hijyen istemlerini yerine getiren süt endüstrisi tesisleri kontrol edilmekte ve onay numarası verilmektedir.

Türkiye süt ürünleri sanayii uzun yıllar küçük aile işletmelerinden oluşmasına karşın son, yıllarda süt ve ürünleri konusunda yatırımlar artmış, bu eğilim beraberinde, süt ürünleri üretiminde artışları getirmiştir. Nitekim içme sütü üretimi 1995 yılında 230 bin ton iken, 2000 yılında 353 bin ton olarak % 53 dolayında artmıştır. Aynı dönemde yoğurt üretimi %32, beyaz peynir üretimi % 30, tereyağı üretim % 13 dolayında artmıştır. Ancak kayıt dışı ve evlerde üretilen süt ürünlerinin miktarı konusunda çelişkili değerlendirmeler yapılması, Türkiye'de üretilen süt ürünleri konusunda kesin rakamların verilmesini güçleştirmektedir.

VIII. BYKP, Süt Ürünleri ÖİK Raporuna göre; süt ve süt ürünleri sektörü üretim miktarları yıllar itibariyle incelendiğinde; pastörize süt, sterilize süt, dondurma, yoğurt, ayran ve diğer peynirlere ait üretimlerde artışlar gözlenmekte, bu artışların özellikle dondurma, yoğurt ve ayranın önemlilik arz etmektedir. Bunun yanında beyaz peynir üretiminde yıllara göre artış ve azalmalar şeklinde bir dalgalanmanın yaşanırken bu dalgalanmaların sektörün kayıt içi ve kayıt dışı kesiminin zaman zaman yer değiştirmesi nedeniyle göz ardı edilmemesi de zorunluluk arz etmektedir.

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

3.3. Ülkemizde Gıda Sanayi ve Süt ve Süt Mamulleri Sanayinin Payı

İnsan sağlığı açısından oldukça önemli olan hayvansal gıdalar içinde süt ve süt ürünlerinin ayrı bir yeri olduğu herkes tarafından kabul edilmektedir.

Süt ve Süt Ürünlerinin üretimi ve tüketimi ulusal bir politika olarak kabul edilerek, özellikle Avrupa Birliğine üyeliğin söz konusu olduğu bu günlerde süt ve süt ürünleri üretimi ve tüketiminde var olan sorunların zaman geçirilmeden çözüme ulaştırılması gerekmektedir.

Üyelik esnasında süt ve süt ürünlerine uygulanacak olan kotalardan ülkemizin en az olumsuz etkiyle çıkabilmesi için alınması gereken tüm tedbirler hiçbir maliyetine bakılmaksızın alınmaya başlanmalıdır. Aksi halde sektörün mevcut durumuyla Türkiye ye verilecek olan son derece düşük orandaki kotalar süt ve süt ürünlerinde ülkeyi tam ithalatçı konumuna sokacaktır.

Hayvancılığın içinde bulunduğu sorunların çözümünde süt sığırcılığına verilecek özel önem; süt ve süt ürünleri üretimini arttıracığı gibi besiciliği de doğrudan olumlu şekilde etkileyecektir. Türkiye'de süt ve süt ürünleri sektörünün büyüklüğü 3 milyar dolar civarında. Ancak, sektörün yüzde 80'ini maalesef açık ve denetimsiz ürünler oluşturuyor. İşte bu noktada sektörün cazibesi net bir şekilde ortaya çıkıyor. Yaklaşık 2.3 milyar dolara ulaşan kayıt dışı sektör, sanayicilerin yoğun ilgisini çekiyor. Süt pazarının cazibesini artıran diğer bir etken ise kişi başına düşen tüketimin az olması. Türkiye'de kişi başına düşen tüketim yılda ortalama 30 litre civarında. Oysa gelişmiş ülkelerde bu miktar 143 litreye kadar ulaşmıştır. Bazı ülkelerde rakam 215 litreye kadar çıkmaktadır.

Dokuzuncu kalkınma planı (2007- 2013) bahsedildiği üzere 1998 yılı fiyatlarıyla ülkemiz, 2005 yılı gıda sanayi üretim değeri 7.923.269 milyar TL dir. Gıda sanayi üretim argümanlarına mezbaha ürünleri sanayi,süt ve mamülleri sanayi, su ürünleri mamülleri sanayi, tahıl ve nişasta mamülleri sanayi, meyve ve sebze işleme sanayi, bitkisel yağ sanayi, şeker ve

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

şekerli maddeler sanayi, yem sanayi gibi sanayi kolları girmektedir. 2005 yılı itibariyle en fazla üretim değeri 1998 yılı fiyatlarıyla 2.9992.304 milyar TL ile tahıl ve nişasta mamülleri sanayine aittir. Süt ve mamülleri sanayinin üretim değeri ise 1.187.067 milyar TL dir. Gıda sanayinin toplam üretim değerleri içinde süt ve mamülleri sanayinin payı % 15 gibi azımsanmayacak bir değere sahiptir.

Süt ve süt ürünlerinin artırılması için çeşitli tedbirler alınmasına karşın sektördeki en büyük sorun kayıt dışı ve hijyenik olmayan üretimdir. AB'ne girildiği takdirde uygulanacak süt kotaları mevcut üretimin yapısını tamamen değiştirerek, tüketim için gerekli olan sağlıklı ürünlerin ithali yolu açılacaktır. Diğer yandan bir çok küçük ölçekli işletmenin kapanması gerekecektir. Bu durum gerek kırsal kesimde ve gerekse sanayi işletmelerinde istihdam sorununun artışı da beraberinde getirecektir.

Sektörde gerek üretim ve gerekse sanayi kesimindeki kayıt dışılığı ortadan kaldıracak ekonomik, örgütsel ve idari tedbirler alınmalıdır. İstatistik verilerin sağlıklı ve gerçeğe yakın olarak sağlanması konusundaki çabalara hız verilmelidir.

3.4. Kayıt Dışı Üretim

Ülkemizde kayıt dışı ve sokak sütü tüketimini de ilave edilirse değişik kaynaklarda bu değer yaklaşık 10 ile 30 kg arasında değişebileceği belirtilmektedir. Gerçekten de Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde bitkisel ürünlerin ve tahılların payı beslenmede büyük bir yer tutmaktadır. Yeterli ve dengeli beslenmede hayvansal gıdaların ve özellikle hayvansal proteinin önemini bir kez daha ortaya konulması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Süt tüketim alışkanlıklarının daha da yaygın hale getirebilmek için, sektörde sayıları çok az olan firmalar tarafından yapılan Ar – Ge çalışmalarına hız vererek, iç pazara yeni ürünler (laktoz şekeri içermeyen süt, belirli yaş gruplarının ihtiyaçlarına yönelik süt v.d.) sunmaya başlamışlardır. Bu tip ürünlerin daha çok belirli tüketici gruplarına yönelik olarak üretildiği dikkati

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

çekmektedir. Bu konuda diğer bir gelişme ise, geleneksel bazı ürünler (ayran, kaymak, gibi) ile özellikle yöresel peynirlerin (Abaza, Mihaliç, Otlı, Çerkes v.d.) modern üretim teknolojileri ile üretilerek pazara sunulmasıdır. Mozzarella ve meyveli yoğurt gibi, batı ülkelerinde tüketimi yaygın olan süt ürünleri de üretilmeye başlanmıştır. Dondurma üretiminde yabancı sermayeli yatırımlar ağırlıklı olup, üretimin büyük bir kısmını gerçekleştirmektedirler.

Türkiye'nin süt ve ürünleri sektörünün maalesef daha hala küçük ya da orta ölçekli mandıra düzeyinde olduğu, modern işletmelerin sayılarının da 15 ile 20 adedi geçmediği tespit edilmiştir. Türkiye'de üretilen 10 milyon ton sütün 3.4 milyon tonu kayıtlı, 4.6 milyon tonu ise kayıt dışı ekonomi içinde pazarlanmakta, geri kalan miktar ise kaynağında çeşitli şekillerle tüketilmektedir. Söz konusu bu pazarın parasal büyüklüğü de 10 milyar dolar civarındadır. Ancak bu pazardaki süte ait endüstriyel üretimin yıllık cirosu 3.2 milyar dolar olup, geri kalan 6.8 milyar dolarlık pazar kayıt dışı ekonomide kalmaktadır. Başka bir anlatımla kişi başına 94 litre olan süt tüketimimizin, ancak 25 litresinin kayıtlı olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır.

DPT'nin 2005 yılı Türkiye gıda sanayi üretim değerlerine bakıldığında 1998 yılı fiyatlarıyla Süt ve Süt mamulleri sanayi üretim değeri 1.187.067 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu ise toplam gıda sanayi üretim değerinin %15 gibi büyük bir kısmına denk gelmektedir. Türkiye'de üretilen çiğ sütün %40'ının köy ekonomisi içinde kaldığı, %40'ının sayıları kimi dönemlerde 3000'lere ulaşan kayıtdışı, sağlık ve hijyen koşullarından uzak, ilkel koşullarda üretim yapan, mühendis istiham etmeyen mandıralarda başta peynir ve yoğurt olmak üzere çeşitli süt ürünlerine işlendiği, geriye kalan %20'ye yakın bir kısmının ise sayısı sınırlı modern süt işletmelerinde değerlendirildiği bilinmektedir. Gelişmiş ülkelerde ise üretilen sütün ancak %2-3'ü üretildiği yerde tüketilip %97-98'inin sanayiye aktarıldığı bilinmektedir.

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

Ülkemizde özellikle hayvansal protein açısından doğan yetersiz beslenme sorununun yaşandığı bilinmektedir. Konu süt ve ürünleri açısından değerlendirildiğinde, bugün itibariyle ülkemizde üretilen çiğ sütün sadece %20'si modern sanayi kuruluşlarında hijyenik olarak süt ve süt ürünlerine dönüşmektedir. Yapılan araştırmalar, ülkemizde üretilen sütün yaklaşık %80'inin son derece sağlıklı koşullarda işlenerek açık olarak tüketiciye sunulduğunu ortaya koymuştur. Gelişmiş ülkelerde ise üretilen sütün %90-98'inin modern tesislerde işlendiği görülmektedir. Diğer taraftan ülkemizde süt içme alışkanlığı Avrupa ülkelerine kıyasla çok düşük seviyededir.

3.5. Ülkemizde Süt İşletmelerinin Yapısı

Ülkemizde son derece modern işletmeler olmakla birlikte "merdiven altı üretim yapan" denilen ve mandıra denemeyecek tarzda işletmelerin de bulunması ülke süt sanayiinin gelişmesini engelleyen nedenlerin başında gelmektedir. BYKP Süt ve Ürünleri ÖKI raporunda belirtildiğine göre AB'ne ihracatta Türkiye'nin üçüncü ülkeler seviyesinde (C Gr.) bulunduğu görülmektedir. Bu nedenle AB'ne ihracat yapmak isteyen işletmelerin, AB komisyonunun 92/46/EEC no'lu temel Süt Direktifi ve eklerinin teknik ve hijyen istemlerini yerine getiren süt endüstrisi tesisleri kontrol edilmekte ve onay numarası verilmektedir

Türkiye'de süt işleme tesisleri, büyüklükleri, kapasiteleri, teknolojik yapıları ve diğer özellikleri bakımından farklılıklar göstermektedir. Sanayide en modern tarzda ve ürün çeşitliliği oldukça farklılık gösteren işletmelerden, en ilkel faaliyette bulunan işletmelere kadar geniş bir yelpaze bulunmaktadır.

Süt sığırı yetiştiriciliğini, sektörde işletme ve ürün kapasitesini arttırmadan geliştirme imkanının olmadığı da bir gerçektir. Sığır yetiştiriciliğinin gelişmemesi ise, süt ve et sanayisinin gelişmesini önleyerek; tüketicilerin talep ettiği miktar ve kalitede süt, et ve süt/et ürünlerinin uygun fiyatlarla ve yeterli miktarda arzını imkansız kılacaktır.

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

Her gün küçük aile işletmelerinde sağılan süte günlük harçlık gözüyle bakılması sokak sütçülüğün temel nedenlerindedir. İhtiyaç fazlası bir ineğin veya dananın istenildiği zamanda satılarak paraya çevrilmesi bu işletmelerin temel yapılarındandır.

Toplumda tüketim alışkanlıklarının değişmesi ve dış çevrenin işletmelerin büyüme ve karlılığında önemli bir rol oynadığını göstermektedir . Firmaların karşı karşıya olduğu koşullar 20-30 yıl öncesine göre oldukça farklılaşmıştır. Birçok firma şimdi yerli pazarlar yerine küresel pazarlarda rekabet etmekte, kendisini yerli pazarda çalışıyor varsayan kuruluşlar da kendi ülke pazarlarında küresel rekabeti çok daha yakınlarında hissetmektedirler.

İşletmenin dış çevresi, genel çevre, endüstri çevresi ve rekabet çevresi üretilen ürünlerin yüksek gelir sahibi tüketicilerin bulunması açısından büyük önem arz etmektedir. Genel çevreye kıyasla endüstri çevresinin stratejik rekabet gücü ve ortalamanın üstünde getiriler üzerinde daha doğrudan etkileri vardır.

Süt ve süt ürünlerini üreten işletmeler temel hammadde olarak kabul edilen sütün düşük maliyetli, kaliteli ve sürekli temini açısından süt üreticilerine bağımlıdırlar. Genellikle örgütlenmesini tamamlamamış ve küçük ölçekte (ek uğraşı olarak) hayvan yetiştiriciliği faaliyetini sürdüren üreticilerden süt temin etmenin bir çok güçlükleri söz konusudur. Küçük süt üreticilerinin pazarlık güçlerinin olmaması nedeniyle işletmeler açısından tercih edilebilir tedarikçiler olarak görülmekle birlikte, sürekli ve kaliteli hammadde temini konusunda bir çok işletmeye yeterli güven veremedikleri görülmüştür. Ayrıca küçük süt üreticilerinden değişik kanallarla toplanan sütlerin hijyen, yoğunluk, tazelik vb. yönlerden yeterli kalite standartlarına sahip olmadığı ifade edilmiştir.

Süt ve süt ürünleri sektöründe bölgesel veya yöresel çapta üretim yapan işletmeler Hammadde ve işçiliğin ucuz olduğu küçük yerleşim alanlarında üretim yapan küçük işletmelerin

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

(imalathaneler) fiziksel mekanları, teknolojileri, sermayeleri ve pazarlama kapasiteleri son derece yetersizdir.

Ulusal düzeyde üretim yapan büyük işletmeler yurt dışında ortaya çıkan teknolojik gelişmeleri günü gününe izlemektedir. Yabancı işletmeler ile ortak üretim yapan işletmeler ürün çeşitlendirme, ambalajlama, doğal ürünler üretme vb. sektörel yeniliklerin ülkemize getirilmesinde öncülük etmektedir. Bölgesel çapta üretim yapan orta büyüklükte işletmeler ise kendi bölgelerinde önemli oranda pazar payına sahip oldukları belirli süt ürünleri itibarıyla teknolojilerini yenilemekte ve pazar paylarını muhafaza etmek üzere yeni ve modern yatırımlara yönelmektedir. Bir veya bir kaç ürünü emek yoğun teknoloji ile işleyerek faaliyetlerini sürdürmeye çalışan işletmeler ise teknolojik yönden son derece yetersiz durumdadır. Bu işletmelerde kullanılan alet ve makineler eski ve bakımsız durumdadır.

Üretim artışının önündeki önemli engellerden birisi de süt ve et işleyen modern tesislerin işledikleri hammaddenin payının düşük olmasıdır. Süt sanayisi açısından bir diğer sorun, işletmelerin çok küçük ve dağınık olmasıdır. Bunun süt toplama maliyetinin artmasında ve dolayısıyla işlenmiş süt fiyatlarının yükselmesinde etkisi olduğu düşünülebilir.

Denetimsiz koşullarda işlenen veya işlenmeden tüketiciye iletilen süt ve süt ürünlerinin insan sağlığı için büyük bir tehdit olduğu da bir gerçektir. O halde, Türkiye’de modern süt ve et işleyen sanayi tesisleri yaygınlaştırılmadan, işleme oranları arttırılmadan ve denetimsiz işleme ve pazarlamanın önü alınmadan üretimi arttırmaya çalışmak beklenen yararı sağlayamayacaktır denilebilir.

3.6. Samsun’da Süt İşletmelerinin Yapısı

Samsun’da 2005 yılı rakamları itibarıyla süt üretimi 318.441 tondur. Bu üretimin büyük çoğunluğu sığır cinsi hayvanlara ait olup 305.146 tonu inek sütünden ibarettir. İlde miktar olarak süt

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

üretimi en çok 59.314 ton ile Bafra ilçesinde, 35.452 ile Çarşamba ilçesinde üretilmektedir.

Ülkemizde süt mamulü üreten işletmeleri kapasitelerine, ürettikleri ürün çeşitlerine, kullanmakta oldukları teknoloji düzeylerine ve mülkiyetlerine göre çeşitli gruplara ayırmak mümkündür. Samsun'da Süt sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin büyük çoğunluğu peynir, yoğurt, ayran ve tereyağı üreten küçük işletmelerdir. Yapılan incelemelerde işletme sahipleri, işletmelerinin küçük ölçekte üretim yapmasının ve finansal yönden güçsüz olmasının, rakiplerine göre en önemli zayıflıkları olduğunu; küçük ölçekte üretim yaptıkları için sektörde yaşanan teknolojik gelişmeleri izleme, gıda üretimi konusunda eğitim görmüş teknik eleman istihdam etme, üretimde kullanılan alet ve ekipmanları yenileme, pazarlama faaliyetlerini geliştirme vb. yönlerden yetersiz kaldıklarını ifade etmektedirler. İşletmeler, süt ve süt ürünleri üretim sektöründe ortaya çıkan gelişmeleri daha çok rakip işletmelerin faaliyetlerini izleyerek belirlemektedirler. İşletmelerin en önemli korkuları, ülke çapında üretim yapan büyük bir işletmenin bölgede üretim tesisi kurarak veya süt toplama merkezi açarak mevcut işletmelerin faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemesidir. Süt üreticilerinin kooperatif çatısı altında birleşerek süt ürünleri üretmek üzere işletme kurmaları veya kendi süt toplama merkezleri aracılığıyla süt toplamaları gibi gelişmeleri olası görenlerin oranı ise pek yüksek değildir. Süt ürünlerini üreten işletmeler çok geniş bir coğrafi alana yayılmış olarak faaliyet göstermektedir. İşletmelerin faaliyet gösterdiği yerleşim alanının büyüklüğüne göre işletmeler arası rekabetle ilgili algılama da değişiklik göstermektedir. Kalite, maliyet ve hız açısından birbirine eşit düzeyde bulunan işletmelerde rekabet maliyet üzerine yoğunlaşmıştır. Samsun'da il merkezlerinde, ülke çapında üretim yapan firmaların rekabetinin daha yoğun hissedildiği, küçük yerleşim alanlarında ise küçük işletmelerin düşük kapasiteli üretimlerini satabildikleri nispeten küçük pazarlara ve ilçe marketlerine odaklandıkları görülmektedir.

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

Süt ve süt ürünleri işleyen küçük işletmelerde işçi ücretlerinin (çoğunlukla asgari ücret düzeyinde) ve süt fiyatlarının yüksek olmadığı, ancak kaliteli süt temin edilememesi, üretim elemanlarının kalifiye olmaması ve pazarlama faaliyetlerinin başarılı bir şekilde yapılamaması gibi nedenlere bağlı olarak, üretim maliyetlerinin yükseldiği bilgisi alınmıştır. Bölgede faaliyet gösteren işletmelerin büyük çoğunluğu beyaz peynir, kaşar peyniri ve yoğurt üretmektedir. Üretilen beyaz peynir ve kaşar peyniri, büyük şehirlerde pazarlanmak üzere toptancılar tarafından satın alınmaktadır. Ayrıca Samsun'da yer alan il ve ilçe pazarlarında pazarcılar tarafından satılmakta olan peynirler de toptancılar aracılığıyla pazarlanmaktadır. Bölgede süt ve süt ürünleri üreten işletmelerin kullandıkları sütü kendi çabasıyla süt toplayan kişiler aracılığıyla ve doğrudan süt üreticileri kanalıyla süt tedarik ettikleri bilinmektedir. Bununla birlikte azda olsa sütün kooperatifler tarafından toplanarak işletmelere satıldığı tespit edilmiştir. bölgede süt ve süt ürünleri üreten işletmelerin süt temini sırasında karşılaştıkları en önemli sorun, süt miktarının mevsimlere göre dalgalanma göstermesi, toplanan sütün temizliğinin yetersiz olması veya bozulmuş olarak işletmeye gelmesi, süt fiyatlarının dalgalanma göstermesi ve süt toplama maliyetlerinin yüksek olması olarak sıralanabilir. Özellikle yaz aylarında süt ve süt ürünleri talebinde ortaya çıkan artışın da etkisiyle bölgede süt trafiği hızlanmakta ve süt hareketlerinin izlediği rotada sapmalar yaşanmaktadır.

Süt ve süt ürünleri üreten işletmelerin bir çoğunun faaliyet gösterdikleri çevreden topladıkları sütü emek-yoğun teknoloji ile işledikleri, işletme sahipleri de dahil olmak üzere çalışanların büyük çoğunluğunu ilkokul mezunlarının oluşturduğu, yeterli sayıda gıda konusunda eğitim almış eleman istihdam etmedikleri, neredeyse tamamının işletme sahipleri tarafından yönetildikleri geleneksel yöntemlerle üretim faaliyetlerine devam ettikleri, sektörel gelişmeleri izleme ve teknolojilerini yenileme konusunda çaba gösteremedikleri, beyaz peynir, kaşar peynir ve yoğurt ile sınırlı çok az sayıda çeşit üretebildikleri, yöresel süt ürünlerini

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

rekabetçi bir biçimde dünyaya tanıtacak stratejik girişimlerde bulunamadıkları, ürün çeşitlerini ve üretim kapasitelerini geliştirecek stratejik işbirlikleri planlamadıkları tespit edilmiştir.

Çok küçük işletmeler tarafından az miktarlarda üretilen sütün, oldukça geniş yerleşim alanlarından değişik kişi veya kurumlar aracılığıyla toplanması, süt toplama faaliyetlerinde yukarıda belirtilen sorunların yaşanmasına neden olmaktadır. Samsun'da peynir, yoğurt, ayran, kaşar peyniri ,dondurma gibi süt ürünlerini üreten orta büyüklükte Otat ,Samyo gibi sınırlı sayıda birkaç işletme dışında kalan üretim tesisleri küçük imalathanelerden oluşmaktadır. Süt ve süt ürünleri sektörüne büyük ve modern firmaların girmesi sonucu pazar paylarını kaybeden küçük işletmeler, üretim ve hijyen şartlarının iyileştirilmesi ile ilgili yasal düzenlemelerin gerektirdiği şartları yerine getirmekte zorlanmaktadır. Sektörde ortaya çıkan gelişmeler küçük işletmelerin faaliyetlerini sürdürmelerini her yıl biraz daha güçleştirmektedir. Süt ve süt ürünlerini üreten işletmeler temel hammadde olarak kabul edilen sütün düşük maliyetli, kaliteli ve sürekli temini açısından süt üreticilerine bağımlıdırlar. İlde genellikle örgütlenmesini tamamlamamış ve küçük ölçekte hayvan yetiştiriciliği faaliyetini sürdüren üreticilerden süt temin etmenin bir çok güçlükleri yaşanmaktadır. Süt üretiminin yoğun olduğu ilimiz ilçelerinde ham madde ve işçiliğin ucuz olması yanında fiziki mekanları, teknolojileri, sermayeleri ve pazarlama kapasiteleri son derece yetersizdir.

3.7. Türkiye’de Süt Endüstrisinin Gelecekte Beklentileri ve Bazı Çözüm Önerileri

Daha önce bahsedildiği gibi Türkiye'nin süt ve ürünleri sektörünün maalesef daha hala küçük ya da orta ölçekli mandıra düzeyinde olduğu, modern işletmelerin sayılarının da 15 ile 20 adedi geçmediği tespit edilmiştir. Türkiye’ de üretilen 10 milyon ton sütün 3.4 milyon tonu kayıtlı, 4.6 milyon tonu ise kayıt dışı ekonomi içinde pazarlanmakta, geri kalan miktar ise kaynağında çeşitli şekillerle tüketilmektedir. Söz konusu bu pazarın parasal

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

büyüklüğü de 10 milyar dolar civarındadır. Ancak bu pazardaki süte ait endüstriyel üretimin yıllık cirosu 3.2 milyar dolar olup, geri kalan 6.8 milyar dolarlık pazar kayıt dışı ekonomide kalmaktadır. Başka bir anlatımla kişi başına 94 litre olan süt tüketimimizin, ancak 25 litresinin kayıtlı olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. DPT' ye göre 2005' de kayıtlı pazarın 10 milyar dolara çıkması beklenmektedir. Türkiye süt sektörünün geleceği, süt ve ürünlerinin üretimi, tüketimi, iç ve dış ticareti açısından kalıcı ve rasyonel politikaların ivedilikle oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Diğer ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de sektöre yönelik uygulamalar, konuya taraf olan tüm kesimlerin görüşü alınarak gerçekleştirilmelidir. Aynı zamanda, hammadde (süt) fiyatlarının belirlenmesi, fiyat destekleme sistem ve miktarının belirlenmesi, hammadde ve mamul madde standartları ile kalite gereklerinin yerine getirilmesi ile ilgili hususların da oluşturulması zorunludur. Bu düzenlemelerin uygulanması ve mekanizmanın istikrarlı işleyişinin sağlanması bugüne kadar var olmayan yeni oluşumun yapılandırılmasını gerekli kılmaktadır.

Türkiye'de modern süt sanayiinin ve AB'nin öngördüğü koşullarda süt üretiminin artırılması son derece önemlidir. Bu durum muhakkak ki, kaliteli süt ürünleri üretimini de geliştirecektir. Bu anlamda, makro bir hedef olarak süt üretimi artırılması için, süt üreticisine uzun vadeli ve düşük faizli kredi verilmesi, böylelikle de üreticilerin, yüksek verimli damızlık sığır satın almaları ve işletmeleri için gerekli olan kaba yemi üretmeleri sağlanmalıdır. Çiftliklerin mekanizasyona geçmelerine yardımcı olunarak, işletmelerini yeterli ekonomik büyüklüğe getirmeleri ve daha fazla gelir elde etmeleri sağlanmalıdır. Süt teşvik primi uygulaması yeniden düzenlenmeli ve düzenli olarak çiftçiye ödenmelidir. Bunun yanında üreticiye sütün kalite ve miktarına, kooperatifleşme ve yetiştirici birliklerine üye olma kistaslarına göre, teşvik primi uygulamasına geçilmelidir. Bu sayede gerek üretici, gerekse fabrikalar için, büyük fayda sağlayacak olan ekonomik hayvancılık yapılmasıyla işletme büyüklüklerinin artması, süt hayvancılığının yan iş olarak değil; işletmenin temel

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

işi olarak benimsenmesi, örgütlenme ve daha kaliteli süt üretilmesi sağlanmış olacaktır. Modern süt işletmeleri ile optimum işletme ölçeğine sahip ileri teknolojiyi uygulayan yatırımlar uygun teşvik tedbirleri ile teşvik edilmelidir. Gıda denetlemeleri tek elden yapılarak sektöre bir disiplin getirilmelidir. İnsan sağlığı ve ülke ekonomisi için büyük bir sorun olan sokak sütü sorunu, gerekli mercilerin sıkı denetimi ile çözümlenmeli ve yürürlükte olan yasalara bu anlamda işlevsellik kazandırılmalıdır. Süt ve ürünlerinin tüketiminin artırılması ancak geniş çaplı eğitim ve tanıtım faaliyetleri ile mümkün olabilmektedir. Medyada süt ve ürünlerinin öneminden sıklıkla bahsedilmeli, ivedilikle “Okul Sütü “ programı uygulamasına geçilmeli, hastane, yatılı okul, yurt, askeri birliklerde özellikle sabah kahvaltılarında süt ve ürünlerinin bulunması zorunlu hale getirilmelidir. Türkiye’de her yıl ortalama % 8 üretim değeri civarında büyüyen süt pazarı dikkate alındığında; sektörün ciddi boyutlarda ve şiddetle çözümlere ihtiyaç duyan sorunlarının bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle, mevcut düzensizliğin bir an önce giderilerek, başta AB ile uyum sürecine geçilmesi ve bu çerçevede Türkiye için işleyen bir süt politikasının oluşturulmasına gerek duyulmaktadır. Küreselleşme sürecine giren dünyada süt endüstrisinde önde gelen firmalar, ticari açıdan Türkiye’yi potansiyel bir ülke olarak görmektedirler. Bu nedenle, Türkiye süt sektörünün, genel eğilimleri ve ulusal ekonomide istikrar ve gücü ile birlikte, küreselleşme döneminden en az zarar, en yüksek kazanç ile çıkması gerekmektedir.

4. Türkiye’nin Dış Ticareti

4.1. Türkiye’nin Süt Ürünleri İhracatı

DPT verilerine göre ülkemiz, süt ve süt ürünleri sanayi dış ticaretinde 2002 yılında ihracat değeri ithalattan fazla iken bu değer 2003 yılında ithalat lehine dönmüş, 2004 yılında da ithalat lehinde devam etmiştir. Mevcut verilere göre ihracat- ithalat farkı 2004 yılında 19.936.000 \$ ile ithalat lehine olmuştur.

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

Türkiye'nin Süt Ürünleri İhracatı

Ürün adı	Miktar (kg) 2000 yılı	Değer (\$) 2000yılı	Miktar (kg) 2001 yılı	Değer (\$) 2001yılı	Miktar (kg) 2002yılı	Değer (\$) 2002yılı	Miktar (kg) 2003 yılı	Değer (\$) 2003yılı	Miktar (kg) 2004 yılı	Değer (\$) 2004yılı
Süt Ve Krema (Konsantre Edilmiş, Tatlandırıcı Madde İçerenler)	318.010	699.696	174.784	435.585	103.763	229.431	259.072	482.477	510.558	830.583
Yayıkaltı Süt, Pihtılaştırılmış Süt Ve Krema, Yoğurt, Kefir Vs. (Konsantre Edilmiş)	237.262	314.888	306.442	297.313	59.101	83.829	77.897	226.709	345.163	357.014
Yoğurt (Konsantre Edilmiş)	116.515	111.983	149.769	183.861	17.129	37.698	66.354	191.608	329.360	318.041
Tereyağ	95.732	353.613	95.644	295.881	115.623	366.259	85.215	271.324	47.026	161.798
Peynir ve lor	4.751.127	12.947.530	4.730.358	13.002.008	7.497.985	19.674.956	8.482.658	24.262.849	10.672.227	27.771.811
Dondurma Ve Yenilen Diğer Buzlar	1.623.549	3.409.730	3.164.603	7.113.131	3.472.969	6.762.964	3.767.088	8.772.153	2.789.764	4.858.429
TOPLAM	7142200	17837440	8621600	21327779	11266570	27155137	13098284	34207120	14694098	34297676

Kaynak: DTM EBİM Kayıtları

Türkiye'nin Süt Ürünleri İthalatı

Ürün Adı	Miktar (kg) 2000 yılı	Değer (\$) 2000yılı	Miktar (kg) 2001 yılı	Değer (\$) 2001yılı	Miktar (kg) 2002yılı	Değer (\$) 2002yılı	Miktar (kg) 2003 yılı	Değer (\$) 2003yılı	Miktar (kg) 2004 yılı	Değer (\$) 2004yılı
Süt Ve Krema (Konsantre Edilmemiş, Tatlandırıcı Madde İçermeyen)	18888	12014	29442	13967	93908	68696	114778	121920	202193	197472
Krema (Konsantre Edilmiş, Tatlandırıcı Madde İçerenler)	7216508	12093544	2620781	5683252	5556450	8733361	12041020	20660425	11881684	25228819
Yayıkaltı Süt, Pihtılaştırılmış Süt Ve Krema, Yoğurt, Kefir Vs. (Konsantre Edilmiş)	98192	148790	28122	54543	324599	337589	325110	413769	338125	502368
Yoğurt (Konsantre Edilmiş)	1020	5608	2118	2123	308505	320535	283448	388784	334625	477909
Tereyağı	3703966	6477524	1640507	2695473	3239054	4853811	5175685	8801906	4268681	10159756
Peynir Ve Lor	5722926	11746759	3716691	6394396	4436373	8648862	3290596	8996152	5366238	16517365
Dondurma Ve Yenilen Diğer Buzlar	56318	146217	473910	1394350	527120	1295108	231809	720355	431065	1150031
TOPLAM	16817818	30630456	8511571	16238104	14486009	24257962	21462446	40103311	22822611	54233720

Kaynak: DTM EBİM Kayıtları.

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

Ülkemizde süt ve süt ürünleri sanayi iç pazara yönelik kurulmuş olup, dış pazarlar bu sanayimiz için ikinci planda kalmaktadır. Süt ve süt ürünleri kolayca bozulabilen yapıda olmaları nedeniyle ihracatta raf ömrü nispeten daha uzun, birim fiyatı yüksek ürünler ve damak tadı damak tadımıza uygun pazarlar öne çıkmaktadır. Bu nedenle ürün olarak peynir, tereyağı ve son yıllarda dondurma ihracatımız önem kazanmıştır. İhraç pazarları olarak Orta Doğu ülkeleri ile Türk Cumhuriyetleri süt ürünlerimiz için pazar olmaktadır. Başlıca ihraç pazarlarımız arasında komşularımızdan Azerbaycan, Orta Doğu ve Körfez ülkelerinden Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Suudi Arabistan ayrıca KKTC, ABD, Makedonya ve Yugoslavya yer almaktadır. İthalat ise genelde AB ülkeleri ile Ukrayna'dan gerçekleştirilmektedir.

Türkiye'yi gıda ihracatı konusunda avantajlı konuma geçirebilecek yöntemlerden birisi de, fonksiyonel gıdaya yatırım yapmak. Fonksiyonel gıda, insan vücudu üzerinde olumlu etki yapacak öğelerle zenginleştirilmiş ya da olumsuz denebilecek öğelerden arındırılmış gıda ürünlerine verilen isim. Bu terim, bütün gıdalardan, kuvvetlendirilmiş, zenginleştirilmiş, geliştirilmiş gıdalara ve diyet takviyelerine kadar geniş bir alanı kapsıyor ve bu gıdalar zihinsel ve bedensel durumu iyileştirme potansiyeline sahip. Hastalık risklerini azaltmadaki etkileri de biliniyor. Avrupa'da fonksiyonel gıdaya olan talep gittikçe artıyor. Fonksiyonel gıda bir yana Türkiye'nin AB ülkelerine 'mamul ürün' yani işlenmiş gıda ihracatı bile sınırlı. 2005 yılının ilk dokuz ayında Türkiye'nin AB ülkelerine yaptığı işlenmiş gıda ihracatı sadece 170 milyon dolar olarak gerçekleşti. Oysa işlenmiş gıdada AB, 45 milyar Euro'luk bir pazar; ve yılda 35 milyar Euro da ithalat gerçekleştiriyor. Fonksiyonel gıda ise bizim bu pazardan daha hızlı pay alabilmemiz için önemli bir fırsat olarak görülüyor.

Beslenmenin giderek önem kazandığı Ülkemizde fonksiyonel gıda pazarı da hızla büyümektedir. Fonksiyonel gıdaların toplum sağlığına olan katkıları, süt tüketiminin

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

artmasını sağlaması iyi bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Fonksiyonel gıdaların tüketiminin araştırma geliştirmeye dayalı katma değeri daha yüksek ürünlere kayması açısından gıda sektörünün genişleyen bir halkası, özellikle meyveli yoğurt, probiyotikler ,kefir vb. ürünler ile süte dayalı gıda sanayinin artan üretim değerini oluşturmaktadır.

Dünya gıda sektörü içinde fonksiyonel gıdalar 40 milyar dolarlık bir büyüklüğe sahip olmuştur. Fonksiyonel gıda ürünleri toplamda şimdilik %3 pay almakta fakat hızlı büyüyen bir sektör olarak görülmektedir. Tüketicilerin sağlık bilincinin artması ve sağlık sorunlarına cevap verebilecek beslenme metodları arayışı içine girmeleri, gıda üreticilerinin bu alanda da yatırım yapmalarını teşvik etmektedir. Bu gün itibariyle fonksiyonel gıda üretimi ülkemizde emekleme aşamasındadır. Pazarın büyüklüğü yaklaşık 150 milyar dolar civarındadır. Bunun 42.5 milyon dolarını fonksiyonel sütlü ürünler oluşturmaktadır. Fonksiyonel sütlü ürünler pazarı her yıl %30-35 büyüyerek 5 yıl içinde 150 milyon dolara ulaşması mümkündür. Bu rakamlar bize fonksiyonel gıdalar içinde en hızlı büyüyen alanın sütlü ürünler olduğunu göstermektedir.

4.2. Türkiye'nin Süt Ürünleri İthalatı

Gıda ürünleri itibariyle ithalat miktarındaki değişimlere bakıldığında,1999-2005 dönemde don yağı, ham deri küçükbaş (KB), pirinç, buğday kepeği, melas, bitkisel yağ ve yağlı tohum küspelerinin önde geldiği görülmektedir. Gıda sanayii ithalat artışında, özellikle ham madde ya da ara madde niteliğinde olan, ham deri, don yağı, melas ve yağlı tohum küspeleri ithalatının gıda sanayii toplam ithalatı içinde önemli bir yeri olduğu izlenmektedir. Türkiye'nin süt tozu ithalatı 1999 yılında 9.200 ton iken kriz yıllarında bu rakam 2001'de 2.100 tona düşmüş ancak 2005' gelindiğinde yine 11.000 ton seviyesine ulaşmıştır.Ülkemizin süt tozu yanında hatırı sayılır miktarda tere yağı ve peynir ithalatı da vardır. DPT 2005 rakamlarına göre tere

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

yağı ithalatı 3.800 ton , değişik türde peynir ithalatı ise 5.000 ton olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin süt ürünleri ithalatında süt ve krema ile peynir önde gelmekte olup, ithalatımızda Ukrayna, Slovak Cumhuriyeti, Polonya, Almanya ,Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere gibi ülkeler önem kazanmaktadır.

4.3. Dünya Ticareti

Dünya süt ürünleri üretimi son 30 yılda özellikle de 1980'li yılların ilk yarısından sonra bazı değişiklikler göstermiş, bu değişiklik dünya tüketimi ve ticaretini de etkilemiş dünya ticaretine konu olan ürün çeşiti artmıştır. 1980'li yıllara kadar süt ürünlerinin dünya ticaretinde tereyağı ve peynirin bir hakimiyeti sözkonusu iken, son yıllarda süt, dondurma ve yoğurt gibi süt ve süt ürünlerinin de dünya ticaretinde giderek önem kazandığı görülmektedir. Peynir ve tereyağı dünya ticaretindeki önemlerini korumakla birlikte miktar olarak sütün gerisine düştükleri, tereyağının halen dünya ticaretinde önemli bir yere sahip olmakla birlikte diğer süt ürünlerine kıyasla çok daha düşük artış hızı gösterdiği, yoğurtun ise miktar olarak dünya ticaretinde halen çok küçük hacime sahip olmasına karşın 1970'li yıllardan bu yana çok hızlı bir gelişme gösterdiği görülmektedir.

Süt ve süt ürünlerinin beslenmede taşıdıkları büyük önemin yanı sıra dünya genelinde refah düzeyinin artması, ulaştırma ve lojistik hizmetlerinin gelişmesi, çok uluslu şirketlerin süt sektöründeki yatırımları, önde gelen üretici ülkelerin stoklarını eritme çabaları dünya süt ve süt ürünleri ticaretine hız kazandıran başlıca hususlar olmuştur.

Dünyada yaklaşık 81 milyon ton UHT ve pastörize içme sütü üretilmektedir. İçme sütü üretiminde AB, ABD, Rusya, Japonya, Kanada, Avustralya ve Arjantin önemli bir paya sahiptir. Son beş yıllık süreçte AB ülkelerinde, ABD, Japonya ve Norveç gibi ülkelerde içme sütü üretim miktarlarında önemli bir değişiklik gözlenmezken; Arjantin, Çin, Kanada ve İsviçre'de artış gözlenmiştir. Rusya'da ise azalma gözlenmiştir. Bu azalma

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

üzerinde ülkedeki ekonomik gelişmeler, toplumun başka gıdalara yönelmesi gibi faktörlerin rol oynadığı belirtilmektedir. Artış görülmesinin arkasında yatan sebep ise tüketici talebi ve ihracat olanakları olarak özetlenebilir.

5. AB Sürecinin Süt ve Et Sektörüne Yansımaları

AB, başta alkollü ve alkolsüz içkiler, işlenmiş hububat ve et, peynir ve süt tozu gibi hayvansal ürünler olmak üzere birçok tarımsal ürün grubu açısından net ihracatçı konumunda olmasına rağmen, başta yağlı tohumlar ve bitkisel yağlar olmak üzere, bazı meyve ve sebzeler, çay, pirinç, kahve, kakao, baharatlar, ham tütün, pamuk, tropik ürünler, su ürünleri, hububat orijinli olmayan hayvan yemi karışımları, kuzu eti, keçi eti, tropik meyveler, fındık gibi bazı sert kabukluluklu meyveler ve bazı diğer tarım ürünleri açısından, Birliğin üretim miktarı, iç talebini karşılamaktan uzaktır. Birliğin ithalatında en önemli kalemler meyve ve sebzeler, su ürünleri, hububat esaslı olmayan hayvan yemleri ve yağlı tohumlardır.

AB'nin tarım ve gıda sanayi ürünleri ticaretinin en önemli karakteristiklerinden birisi, *az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerden ham veya az işlem görmüş ürünleri alması ve ileri derecede işlenmiş ürünler satmasıdır*. Öyle ki, Birliğin ithalatının %85'i ham veya az işlem görmüş ürünler oluştururken, ihracatının ise %42'sini son ürünler oluşturmaktadır.

Türkiye'nin 2004 yılı içerisinde gerçekleştirdiği toplam tarım ve gıda sanayi ürünleri ihracatı, toplam ihracatımızın değer bazında %9'unu oluşturmuş ve bu ihracatın %50'si AB'ye yönelmiştir. Aynı yıl, ülkemizden, AB'ye ihraç edilen tarım ve gıda sanayi ürünlerinin, Türkiye'nin AB'ye toplam ihracatında aldığı pay ise %8'dir. Bir başka deyişle, AB tarımsal ürünler pazarı, Türkiye açısından yıllık ortalama 2.5-2.7 milyar ABD Dolarlık bir değer ifade etmektedir.

Genel olarak; AB Katılım sürecinde Türkiye'de, hayvanların ve üretimin kayıt altına alınması, hayvansal ürünlerde kalite (karkas sınıflandırılması, sütte yağ, protein ve kuru madde

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

oranları gibi) ve hijyen (kimyasal kalıntı, bakteri yükü, somatik hücre vb) konularında iyileşme ve pazar fiyatı istikrarının sağlanmasının yanı sıra, işletme ölçeklerinin optimum büyüklüğe ulaştırılması, sınırlardan kaçak hayvan ve et girişinin önlenmesi, veteriner hizmetleri altyapısının iyileştirilmesi ve hayvan hastalıkları ile mücadeleye yönelik gelişmelerin sağlanması beklenmektedir. Ayrıca, geleneksel yapıda ve küçük ölçekli aile işletmelerinin (çiftlik ve işleme tesisi) modernizasyonun sağlanması, kayıt altına alınması, bu sürece ayak uyduramayacak nitelikte olanların ise zaman içerisinde üretimden çekilecekleri tahmin edilmektedir. Ancak, bu süreçte sosyal problemlerin de (istihdam, göç v.b.) yaşanabileceği göz önünde tutularak gerekli sosyoekonomik tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Türkiye'nin gıda güvenliği koşullarını sağlaması durumunda bile, gerek AB ve gerekse diğer ülkelerle dış ticaret konusunda, **yüksek üretim maliyetleri** sebebiyle zorluklar yaşayacağı düşünülmektedir. Türkiye'de, hijyen ve kalite kriterleri göz önüne alındığında çiğ süt fiyatlarının yüksekliği, devletin müdahale sistemi ve piyasa düzeni mekanizmasını oluşturamaması nedeniyle risk faktörünün fiyatlara olumsuz etkisi, perakende piyasasındaki düzenlemelerin (süper marketler yasası gibi) henüz yapılmamış olması nedeniyle finansman maliyetlerinin ürün fiyatına etkisi, laboratuvar eksikliği ve sanayicinin tetkikleri kendisinin yapma zorunluluğu, süt toplama maliyetlerinin yüksekliği, sanayicinin süt toplama için ayrıca lojistik birimleri de kurma zorunluluğu üretim maliyetlerini ve dolayısıyla nihai ürün maliyetini arttıran etkenler olarak ortaya çıkmaktadır. Hammadde kalite ve maliyet dezavantajları ile yola çıkıldığında, dünyanın en gelişmiş üretim ve lojistik teknolojilerini, en iyi Ar-Ge ve pazarlama tekniklerini kullanmanın nihai ürüne katkısı çok sınırlı kalmaktadır.

Ülkemizin 2004 yılı itibariyle, AB'ye (AB-25) en önemli tarım ve gıda sanayi ürünleri ihraç kalemleri incelendiğinde, ihracatımızın %30'unu fındık ve fındık ürünlerinin, %7'sini kuru üzümün, %6'sını tütünün, %3,4'ünü kuru kayısının ve %2,5'ini

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

kuru incirin oluşturduğu görülmektedir. Bir başka deyişle yukarıda belirtilen 5 kalem ürün, ülkemizin AB'ye toplam tarım ve gıda sanayi ürünleri ihracatının yaklaşık %48'ini oluşturmaktadır. Bu durum, AB'ye genel tarım ve gıda sanayi ürünleri ihracatımız açısından önemli bir ürün bağımlılığını işaret etmektedir.

12-14 Temmuz 2005 tarihlerinde AB'nin 2007-2013 yılları arasında uygulamayı düşündüğü ve Türkiye'nin de yararlanacağı yeni Üyelik Öncesi Mali Destek Aracı (IPA) Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD) kapsamında AB Komisyonu Tarım Genel Müdürlüğünden bir Misyona düzenlenmiştir. IPARD kapsamındaki fonlardan yararlanmak için Türkiye'nin; desteklerin hangi tedbirler ile hangi sektörlerle ve hangi kriterler ile aktarılacağına belirleneceği 2007-2013 yıllarına ait bir Kırsal Kalkınma Planı hazırlaması ve bu planın AB Komisyonu tarafından kabul edilerek Programa dönüşmesi bunun yanı sıra Programı uygulamak ve faydalanıcılara ödemeleri yapmakla yükümlü ulusal olarak akredite olmuş ve AB Komisyonu tarafından da yetki devri verilmiş bir ödeme ajansının (IPARD Ajansı) kurulması gerekmektedir. AB Uyum sürecinde sektör analizleri çalışmaları yapılmaya başlanmış ve bu kapsamda yapılan süt sektörü analizi çalışmalarının genel amaçları ;

- a) Süt üretimi, pazarlaması ve işlemeyle ilgili ekonomileri içeren bütün süt ve süt ürünleri üretim zinciriyle ilgili geniş kapsamlı bir genel gözden geçirmenin hazırlanması;
- b) Daha sürdürülebilir ve rekabet gücü yüksek bir alt-sektör oluşturulmasına yön verecek bu sektördeki (yatırımları da kapsayan) gelişmelere yönelik politika önerilerinin sağlanması şeklinde belirlenmiştir.

Hazırlanan raporda :

- Orta ölçekli işletmelerin modernizasyonu ve hijyenik alt yapılarının tamamlanmasına ağırlık verilmesi,
- Süt sektöründe denetim ve kontrol hizmetlerinde Meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşlarının desteğinin sağlanması,

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

- Akredite laboratuvarlar ve akredite personel alt yapılarının tamamlanması ve eğitimleri,
- Süt tüketimin artırılması için tüketiciye yönelik destekleme programlarının geliştirilmesi, Ürün çeşitliği konusunda araştırma-geliştirme çalışmaları yapılması planlanmıştır.

6. Sütün Pazarlanması

Ülkemizde sütte yerleşim yerlerine göre değişmekle birlikte genelde çok karmaşık bir pazarlama ağı mevcuttur. Üreticiler bu karmaşık yapı içerisinde ürünlerini eder fiyata satamadıkları gibi tüketicide pahalıya tüketmek zorunda kalmaktadır. ABD ve AB gibi gelişmiş ülkelerde sütün büyük bir kısmı kooperatifler kanalıyla pazarlanmaktadır. Ülkemizde ise kooperatiflerin pazarlamadaki etkinliği çok düşük düzeydedir.

Her ekonomik faaliyette olduğu gibi, süt hayvancılığını yönlendiren en önemli faktör fiyattır. Ülkemizde çiğ süt fiyatları (yani çiftçi eline geçen fiyatlar) tamamıyla arz ve talebe göre oluşmaktadır. Oysa çiğ sütün stoklanma kabiliyeti sınırlı, arz esnekliği düşüktür. Bu husus, çiğ süt fiyatları gerileme gösterse bile üreticinin sütünü gerileyen fiyattan satmak zorunda kalmasına neden olmaktadır. Gelişmiş ülkeler, üreticilerinin bu olumsuz yapıdan etkilenmemesi için çeşitli piyasa düzenleri geliştirmişlerdir. Ülkemizde ise üretici tamamen piyasaya terk edilmiş olup, bir ay sonrasının süt fiyatını kestirmek bir yana, bir hafta sonra sütünü satıp satamayacağını bile bilememektedir.

Ülkemizde çiğ süt fiyatları arz ve talebe göre oluşmaktadır. Oysa çiğ sütün stoklanma kabiliyeti sınırlıdır ve hemen arz edilmesi gereklidir. Bu nedenle, çiğ süt fiyatları düşse bile üretici sütünü, gerileyen fiyattan satmak zorunda kalmaktadır. Sütün bu yapısal durumundan meydana gelebilecek olumsuzluklardan üreticiyi korumak amacıyla AB ülkeleri ve ABD gibi ülkeler çeşitli uygulamalar (Hedef fiyat, eşik fiyatı, müdahale fiyatları, ihracatı teşvik , ithalatı kısıtlama) geliştirmişlerdir. Ülkemizde ise üretici piyasa mekanizmasının insafına terk edilmiş olup, bir ay sonrasının süt fiyatını kestirmek

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

bir yana, bir hafta sonra sütü satıp satamayacağını bile bilememektedir.

Verimimiz düşük ve maliyetlerimiz yüksek olmasına rağmen üreticimiz sütünü AB ülkelerinden daha düşük fiyatla satmaktadır. Örneğin İngiltere'de 2004 yılında üretici bir kilogram sütünü 0.31 Euro'ya satarken bizim üreticimiz 0.27 Euro'ya satmıştır. Bunun yanında aynı ülkede tüketici bir kilogram süt tüketebilmek için 0.79 Euro ödemişken bizim tüketicimiz 0.86 Euro ödemiştir. Ülkemizde yıllara göre süt fiyatlarındaki değişim incelendiğinde, bir önceki yıla göre sanayide işlenmiş süt fiyatlarının çiğ süt fiyatlarına göre çoğu zaman daha fazla arttığı görülmektedir. Özellikle çiğ sütte en fazla artış 1994 (%112,3) ve 1998 (%129,2) yıllarında, en az artış 2004 (%14) yılında görülmüştür. 2004 yılı itibariyle çiğ süt fiyatı 462.336 bin, pastörize süt fiyatı 1.115.606, sterilize süt fiyatı 1.411.064 olmuştur.

Süt ve süt ürünleri üreten işletmeler pazarlama konusunda farklı uygulamalarda bulunmaktadır. Ulusal boyutta üretim yapan işletmeler ürünlerini kendi pazarlama departmanları ya da diğer birimlerden bağımsız olarak çalışan pazarlama şirketleri aracılığıyla pazarlama yoluna gitmektedir. Bölgesel çapta üretim yapan orta büyüklükteki işletmeler ürünlerini kendi pazarlama departmanları aracılığı ile pazarlamayı tercih etmektedirler. İşletme çevresinde yer alan il ve ilçelere işletmenin satış elemanları aracılığıyla ürünler pazarlanmaktadır. Bazı işletmeler ise ürettikleri ürünleri Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük yerleşim yerlerinde faaliyet gösteren toptancılar aracılığı ile pazarlama yoluna gitmektedir. Küçük işletmeler ise, ürünlerini doğrudan toptancılar, perakende satış yapan işletmeler veya son tüketicilere doğrudan satış yoluyla pazarlamaktadırlar. Henüz ülke nüfusunun büyük bir bölümünün markasız süt ürünleri ve sokak satıcılarından süt satın almakta buldukları düşünülürse, sektöre yeni girebilecek firmaların her zaman mevcut firmalar için ciddi bir tehdit oluşturduğu söylenebilir.

İşlenmiş (sterilize) süt fiyatlarının yüksek olmasında, süt

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

sanayi tesislerinin belirli bölgelerde toplanmış olmasının ve uzak mesafelerden süt toplanmasının önemli payı vardır. Kolay bozulabilen sütün uygun olmayan yollarla ve uzak mesafelerden toplanması süt kayıplarına ve sütün kalitesinin düşmesine yol açabilmektedir. Süt üretim sektöründe üreticinin 10 baş üzerinde sağmal ineği bulunuyorsa uygulanmakta olan gıda güvenliği ile alakalı kurallar gereği süt soğutma tankının olması gerekecektir. Böyle bir yaptırımın ülkemizdeki işletme yapısı ile çelişen tarafları olsa dahi Türk Gıda Kodeksine göre 2005 ten itibaren mililitresinde 100.000 den fazla bakteri olan süt, içme sütü olarak kullanılamayacaktır. Ancak bu gün Tarım ve Köyişleri Bakanlığı verileri Türkiye’de sağılan sütlerde mililitredeki bakteri sayısının 500.000-2.500.000 düzeyinde olduğunu göstermektedir. Düşürülemeyen bu bakteri oranı AB’ye ihracatın önünde en büyük engel olacak hatta gerek bakteri sayısı nedeniyle gerekse süt üretim istatistiklerinin doğru tutulmaması nedeniyle yakın bir gelecekte süt ithalatı kaçınılmaz olacaktır.

7. Örgütlenme Eğitim ve Yayım

Ülkemiz hayvancılığında; İşletmelerin küçük ölçekli, dağınık ve ekonomik olanaklarının kısıtlı olması, finansman yetersizliği , hayvansal ürünlerde talebin sınırlı, arz esnekliğinin düşük olması nedeniyle ürünlerin uygun zaman ve fiyatlarda pazarlanamaması, mevcut pazarlama sisteminde aracı sayısının çokluğuna bağlı olarak üreticinin ürününü eder fiyata satamaması, ürün ve girdi fiyatlarının oluşumunda üreticilerin etkin olmaması , eğitim ve yayım hizmetlerinin yetersizliği ve sermaye eksikliği nedeniyle üreticilerin bilgi ve teknoloji kullanımında yetersiz kalmaları, gibi nedenlerle örgütlenmeleri kaçınılmazdır.

Örgütlenmelerini gerçekleştiremeyen işletmeler tedarikçilerine ve müşterilerine karşı pazarlık gücü kazanamamaktadır. Süt sığırcılığı işletmelerinin süt fiyatlarının belirlenmesi aşamasında örgütlü bir şekilde masaya oturamamaları, bu konuda hakemlik yapması gereken kuruluşların konuya müdahale etmemeleri, ülke çapında süt ve süt

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

ürünleri üreten işletmeler karşısında süt üreticilerini zor durumda bırakmaktadır. Başta AB ülkeleri olmak üzere gelişmiş ülkelerde çiğ süt fiyatları belirlenirken dikkate alınan çiğ süt–işlenmiş pastörize süt fiyat oranı ülkemizde uygulanmamaktadır.

Bize göre hayvancılıkta istenen başarının sağlanması, örgütlenme modeli olarak alt sektörlere (besicilik, süt sığırcılığı, vb.) göre örgütlenmeyi esas alan ihtisas kooperatiflerinin benimsenmesine bağlıdır. Böylece, hem istenilen üretim ve verim artışları, hem kırsal kalkınmanın hızlandırılması hem de tarım sanayi entegrasyonunun tamamlanması sağlanabilecektir. Ayrıca, üreticilerin kooperatif çatısı altında toplanması ile, örgütsüzlükten kaynaklanan olumsuzluklar ortadan kalkacağı için, günümüzde sıkça bahsedilen sözleşmeli yetiştiricilik modeli de hayata geçirilebilecek ve başarı şansı da yüksek olacaktır. Bütün bu amaçların gerçekleşmesi için İhtisaslaşmış kooperatifler, kendi ayakları üzerinde duruncaya kadar mutlaka Devlet tarafından desteklenmelidir.

Ülkemizde eğitim ve yayım hizmetleri genelde Devlet tarafından verilmektedir. Üretici örgütlerinin bu alandaki hizmetleri ise çok yetersiz düzeydedir. Gelişmiş ülkelerde ise eğitim ve yayım hizmetleri üreticilere üye oldukları kooperatifler gibi örgütler ve özel danışmanlık birimleri tarafından verilmektedir. Eğitim ve yayım hizmetleri uzun vadeli bir yatırımdır. Üreticilerin yetiştiricilikle ilgili her türlü değişiklikleri ve bilgileri sürekli elde etmeleri gereklidir. Bu hayvancılığın bilimsel anlamda yapılmasının bir gereğidir. Bu amaçla yayım hizmetlerinin de süreklilik arz etmesi kaçınılmazdır. Sonuç olarak şu söylenebilir: hayvancılığımızın; üreticilerin bilimsel anlamda üretim yapmasını, teknolojik yeniliklerden ve yetiştirme tekniklerinden haberdar olmasını sağlayacak, yeterli teknik altyapı ve uzman kadrolara sahip , süreklilik arz eden eğitim ve yayım hizmetlerine ihtiyacı vardır. Bu birimlerin üreticinin de üyesi olduğu güçlü örgütlerin (Ziraat Odası, Kooperatif, vb.) bünyesinde olması hem bilginin sürekli olarak çiftçiye

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

ulaştırılmasını kolaylaştıracak, hem de çiftçi katılımının daha fazla olmasına neden olacaktır.

8. Süt Sektöründe İzlenmesi Gereken Politikalar

Süt ve Süt Ürünleri Sektör Politikaları,

- Orta ve Büyük ölçekli işletmeler dışındaki işletmelere destekleme yapılmaması,
- Verimlilik ve kalitenin artırılması,
- Ahırdan sofraya kadar gıda güvenliğinin sağlanması,
- Hayvan refahının unutulmaması,
- Dengeli ve yeterli beslenme için tüm nüfusun yeterince süt ve süt ürünlerini tüketebilecek ortamın sağlanması,
- Üreticinin kazanabildiği, tüketicinin de yeterince ve kolaylıkla ürünü alabildiği Pazar sisteminin kurulması,
- İşletmelerin rekabet edebilir duruma getirilmesi,
- Kayıt dışılığı önleyecek ekonomik tedbirlerin getirilmesi şeklinde olmalıdır.

Türkiye süt sektörünün geleceği, süt ve ürünlerinin üretimi, tüketimi, iç ve dış ticareti açısından kalıcı ve rasyonel politikaların ivedilikle oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Aynı zamanda, hammadde (süt) fiyatlarının belirlenmesi, fiyat destekleme sistem ve miktarının belirlenmesi, hammadde ve mamul madde standartları ile kalite gereklerinin yerine getirilmesi ile ilgili hususların da oluşturulması zorunludur.

Türkiye’de ne yazık ki çiftçiler, ekonomik nedenlerden dolayı tek başına süt hayvancılığı yapamamaktadırlar. Tarla-bahçe ziraatının yanında özellikle aile içi ihtiyaçlara yönelik birkaç adet de süt ineği beslemektedirler. Bu tür işletmelerin toplam tarımsal işletmeler içindeki oranı ise yaklaşık %5 civarındadır. Ekonomik büyüklükteki süt hayvancılığı işletmeleri sayısal olarak çok azdır. Süt sanayii, iç piyasadaki nüfus ve tüketim artışını karşılayacak miktarda ve kalitede ham madde sağlayamamaktadır. Ham maddenin artırılmasına yönelik

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

önlemler alınmamıştır. Hijyenik olmayan koşullarda ve denetlenemeyen süt üretimi, süt sanayinin gelişmesini engelleyen en önemli faktörlerdir.

Ülkemizdeki süt üretiminin mevsimsel ve bölgesel dağılımındaki dengesizlik devam etmektedir. Diğer yandan Türkiye'deki süt hayvanlarının verimi düşüktür. Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde süt ineklerinin yıllık süt verimi ortalama 4800 litre iken, Türkiye'de ortalama üretim miktarı 1700 litre civarındadır. Geçmiş Plan dönemlerinde öngörülen önlemler alınmadığı için, süt miktarında yeterli artış gerçekleşmemiş ve kalitesinde olumlu gelişme sağlanamamıştır. İlaveten çiğ sütün toplanması, soğutulması ve sanayi kuruluşlarına akışını sağlayacak örgütlerin kurulmaması, çiğ sütün yağ oranı, protein oranı ve mikrobiyolojik kalitesine göre bir ödeme sisteminin olmayışı gibi nedenler de çiğ süt kalitesinin düzeltilmesini geciktirmektedir.

Türkiye'de üreticilerin çok az bir bölümü birlik ve kooperatif çatısı altında örgütlenmişlerdir. Çoğu üretici böylesine bir örgüt içinde bile yer almamakta, aksine yöresinde faaliyet gösteren süt toplayıcılarına bağımlı kalmaktadır. 1995 yılında Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu'nun özelleştirilmesiyle birlikte bu kuruma bağlı fabrikaların büyük bölümünde üretim durmuştur. Buna karşın bazı büyük holdinglerin süt sektörüne girmesiyle ve bazı yabancı kuruluşların Türk firmaları ile ortaklıklar kurmasıyla, gerek teknolojide gerekse ürün yelpazesinde gelişmeler kaydedilmiştir. Bu büyük firmalar arasında oluşan rekabet, fiyat ve ürün kalitesi üzerinde olumlu etki yapmıştır. Ancak sektördeki işletmelerin büyük bir bölümü küçük kapasitelidir. Bu işletmelerin yeterince teknik bilgi ve finansmandan yoksun olması, gelişmeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle rekabet ortamının yaratılması mümkün olmamakta ve haksız rekabet devam etmektedir.

Türkiye'de kişi başına düşen süt ürünleri tüketimi oldukça düşüktür. Bu durumun temel nedeni yukarıda anılan maddelerde olduğu gibi süt hayvancılığı ve süt üretiminin batılı anlamda bir

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

sektör olamayışı, dolayısıyla yetersiz çiğ süt üretim miktarıdır. Kişi başına yeterli süt ürünleri tüketimi için, Türkiye en az 18 milyon ton/yıl çiğ süt üretim kapasitesine henüz ulaşamamıştır. Türkiye’de halen 9.7 milyon ton civarında üretildiği sanılan çiğ süt ağırlıklı olarak yoğurt, beyaz peynir ve taze kaşar peynirine işlenmektedir. Bu sütün büyük bir kısmını da sokak sütü teşkil etmektedir. Ülkemizde sokak sütçülüğü oldukça yaygındır. Sokak sütçülüğü neredeyse bir sektör haline gelmiştir. İstatistiklere göre üretilen çiğ sütün yaklaşık %40’ının kaynaktan tüketildiği, %60’ının ise pazara indiği belirtilmektedir. Pazara inen sütün de %45’i mandıralara, %15’i modern işletmelere gitmektedir. Geriye kalan %40’lık bölüm ise sokak sütü olarak satılmaktadır. Oysa gelişmiş ülkelerde üretilen çiğ sütün %90’ından fazlası modern fabrikalara satılmaktadır. Süt sanayinde kapasite kullanımı da yetersizdir. Kapasite kullanımının sınırlı olmasının nedeni, sadece işletmelerin büyük kapasiteli olarak projelendirilmesinden kaynaklanmamaktadır. Süt sanayinin büyük bir bölümünü (yaklaşık %80’i) mandıra, yoğurt üreten imalathane ve küçük işletmeler teşkil etmektedir. Kapasite kullanımının yetersiz olma nedenleri;

- a) Pazarlama sorunlarının üretiminin düşmesine yol açması,
- b) AR-GE (Araştırma-Geliştirme) çalışmalarına yeterince kaynak ayrılmaması
- c) Kaynak kullanımı yetersizliği
- d) Kaliteli ham madde temin edilememesi
- e) Ham madde temini ve pazarlamadaki mevsimsel dalgalanmalar
- f) Çiğ süt fiyatlarının düşüklüğüne bağlı olarak, üreticinin süt hayvancılığından vazgeçmesidir.

9.Süt sektöründe Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri

Süt sığırcılığı faaliyetinin ekonomik bir şekilde sürdürülmesini sağlayacak ortalama işletme büyüklüğünün belirlenmesi (hayvan sayısı, yem bitkisi ekilecek arazi miktarı,

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

ahırın sahip olması gereken asgari nitelikler vs.), bu alanda kullanılacak kaynakların etkin ve verimli şekilde kullanılması, teşvik-kredilerin doğru bir şekilde yönlendirilmesi ve bu alanda yatırım yapacak kişi ve kuruluşların bilgilendirilmesi açısından önem arz etmektedir.

Süt ve süt ürünleri üreten işletmelerin karşılaştıkları sektörel sorunlar, örgütsel bir güç oluşturarak ortak çözüm önerileri geliştirmeleri ve benzer küçük işletmelerin birleşerek daha büyük ve güçlü işletmeler olarak sektörde yer almaları ile çözülebilecektir. Bu işletmeler daha büyük-modern işletmeler ile ortaklık kurmak, lisans anlaşmaları yapmak veya büyük-modern işletmeler adına üretim yapmak gibi stratejik işbirliği fırsatlarını büyüme ve gelişme fırsatı olarak değerlendirebilirler. Ayrıca süt ve süt ürünleri üreten işletmelerin örgütlenmelerini sağlamaya yönelik yasal düzenlemeleri kapsayan üretici birlikleri kanunu çıkmasına rağmen ,halen bu birlikler idari ve teknik kapasiteden yoksun oldukları gibi hareket alanlarını kısıtlayan finansal varlıklar açısından da yoksun durumdadırlar. İşletmelerin büyümesini teşvik edici projelerin hayata geçirilmesi devlet politikası olarak ele alınmalı ve teşvik edilmelidir.

Süt toplama konusunda yaşanan belirsizliklerin ortadan kaldırılarak, sistemli bir şekilde süt toplanmasını sağlayacak kurumların oluşturulması ve bu konuda yetkili kılınması, süt ürünleri üreten işletmelerin sürekli ve kaliteli süt temin etmelerini kolaylaştıracaktır. Öncelikle Samsun'da üretilen süt miktarı tam olarak belirlenmeli, üretilen sütün ne kadarının hangi kanallar (hangi kişi ve kurumlarca) aracılığıyla toplanarak işlenmek üzere işletmelere ulaştırıldığı belirlenmelidir. Daha sonra da işletmelerin işledikleri günlük süt miktarı ve ürettikleri günlük süt ürünlerinin miktarı ile ilgili istatistikler eksiksiz şekilde tutulmalıdır. Çünkü sektörün mevcut durumu ve geleceği ile ilgili planlamaların yapılabilmesi, doğru bilgilere ulaşılması ile mümkün olacaktır.

Sektörde ortaya çıkan gelişmelerin aktarılması, eksik-yanlış bilgilerin düzeltilmesi ve sektörel sorunlara ortak çözümler

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

bulunması (örneğin çevre kirliliğinin önlenmesi, süt ve süt ürünlerinin kalite kontrolünün yapılmasına yönelik önlemlerin alınması) amacıyla hizmet içi eğitim programlarının organize edilmesi yararlı olacaktır. Bu amaçla

üniversitelerin, TKB'nın, meslek örgütlerinin ve sektörde faaliyet gösteren büyük işletmelerin gerçekleştireceği ortak çalışmalar, sektörel sorunların çözümüne yardımcı olacaktır.

Bunlarla birlikte

- Süt sektörünün nabzını tutacak ve etkinliğini artıracak sektörle ilgili her kesimin katıldığı Süt Konseyini oluşturmak amacıyla daha önceden hazırlanan Süt Konseyi Kanun Tasarısı bir an önce meclise sevk edilerek yasalaşması sağlanmalıdır..
- Bu gün üniversitemizde ve araştırma enstitülerinde büyük emekler sarf edilerek elde edilen çok değerli bilgiler mevcuttur. Ama maalesef bu bilgiler çeşitli nedenlerle sahada pratiğe aktarılamamaktadır. Bu sorunu ortadan kaldırmak için Üniversiteler, Araştırma Enstitüleri ve üreticiler arasındaki koordinasyonsuzluk giderilmeli, elde edilen araştırma sonuçlarının üreticiler kanalıyla sahaya aktarılması sağlanmalıdır.
- Bugün itibariyle hayvancılıkta risk ve belirsizliğin fazla olması, kredi imkanlarının da üreticilerin ihtiyaçlarına cevap verememesi ülkemizde tarım sigortasını dolayısıyla hayvan sigortasını gerekli kılmaktadır. Bu amaçla hazırlanan ve üreticilerin bu sorununu çözmeyi amaçlayan Tarım Sigortası Kanun Taslağında yer alan hayvancılık konusu titizlikle takip edilmeli, kanunda hayvan sigortası konusunda ihtiyaca cevap verebilecek düzenlemelerin mutlaka yer almasına çalışılmalıdır.
- Sütün besleyici değeri ve sağlık açısından önemini tüketicilere anlatmak ve onları bu konuda bilinçlendirmek amaçlı eğitim, yayım ve tanıtım faaliyetlerine ağırlık verilmeli, bu suretle içme sütü tüketimi artırılmaya

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

çalışılmalıdır. Ayrıca okul sütü programına gerekli kaynak aktarılarak bu program tekrar hayata geçirilmelidir

- Dış ticarete yeni pazarlar elde etmek için geleneksel ürünlerimizin üretimi desteklenmelidir.
- Sütün toplanması ve taşınması aşamasında meydana gelen kayıpları önlemek için gerekli olan süt toplama ağı ve soğuk zincirin altyapısı oluşturulmalıdır.
- Süt üreticilerini tek bir çatı altında toplayacak ve üretimden pazarlamaya kadar ki süreçte etkin kılacak örgütlenmelerin güçlenmesi için gerekli destekler sağlanmalıdır.
- Sektörü meslek olarak kabul eden ve ölçeğini büyütmek isteyen ekonomik işletmeler desteklenmelidir.
- AB'deki gibi sütün tahlili işletme bazında yapılmalı (bizde tankta yapılıyor), bunun için de çok ciddi bir şekilde işletmeler kayıt altına alınmalıdır. Kayıtlar ekonomik açıdan güçlenmiş Ziraat Odaları tarafından tutulmalı, Bakanlık tarafından da kontrol edilmelidir.
- Sanayiye giden süt miktarını artırmak için kamu, gıda denetim ve kontrol aşamasında daha etkin olmalıdır.
- Zoonoz ve bulaşıcı hastalıklara yönelik ulusal eradikasyon programı oluşturulmalı, bu mücadele için gerekli finansman bütçeye aktarılmalıdır.
- Özellikle süt tahlillerini (somatik hücre sayısı, bakteri yükü, vb.) yapacak laboratuvarların il bazında kurulması sağlanmalıdır.
- Sütün temel gıda maddesi olduğu gerçeği kabul edilmelidir. İnsan sağlığında vazgeçilmez olarak bildiğimiz sütte %8 olan KDV, diğer temel gıda maddelerinde olduğu gibi mutlaka %1'e indirilmelidir.

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

Süt Sektör Problemleri, Nedenleri (Kısıtlar) ve Çözüm Önerileri Analizi Matrisi

Problemler	Problemin Nedenleri / Kısıtlar	Çözüm Önerileri
Karlılığın düşüklüğü	<ul style="list-style-type: none">* Bölgemizde süt hayvancılığında işletme başına düşen hayvan sayıları çok düşüktür. Bu durum verim, kaliteli üretim, örgütlenme gibi yapısal sorunlarımızı da aşmamızı engellemektedir.* Bölgemizde süt üretim istatistiklerinin doğru tutulmaması nedeniyle yakın bir gelecekte süt ithalatı kaçınılmaz olacaktır.* Bölgemizde süt üretiminde halen mevcut sorunlardan birisi, üretimin belirli mevsimlerde yoğunlaşmış olmasıdır.* Bölgemizde kaliteli kaba yem kaynakları geliştirilmediği takdirde maliyetler artmakta bu da üretimi devam ettirmeyi zorlaştırmaktadır.* Bölgemizde Türkiye’de süt üretimi ile ilgili düşünülen iyileştirmelerde Sadece Sığır cinsi hayvanlarla ilgili kararlar alınması Koyun ve manda cinsi hayvanların ikinci planda kalmasına neden olmuştur.* Bölgemizde üretim artışının önündeki önemli engellerden birisi de süt ve et işleyen modern tesislerin işledikleri hammaddenin payının düşük olmasıdır.* Bölgemizde ve ülkemizde hayvan ıslahı faaliyetlerinin ürünü olan nitelikli damızlık üretiminde ciddi ilerlemeler sağlanamamıştır.* Bölgemizde Süt; depolanması ve pazarlanması zor bir üründür. Bu durum süt üreticisinin pazarı yönlendirme gücünü azaltmaktadır	<ul style="list-style-type: none">* İlimizde süt üretimi hayvancılık faaliyeti içinde ana iş olarak algılanmalı ailenin günlük ihtiyaçlarını karşılamaktan ziyade, işletme kavramı benimsetilmelidir.* İşletmelerin ekonomik ölçekte büyütülmesi için kooperatifleşme çalışmalarına daha fazla hız verilmeli, işletme kayıtlarının tutulması kooperatiflerce sağlanmalıdır.* Bölgemizde bölgede işlenmiş süt ve süt ürünleri üretimi yapan tesislerin kurulmasının desteklenmesi* Samsun’da gerek yetiştiriciliği geliştirmek, gerek sağlıklı ve ucuz tüketim ürünlerini tüketicilere sunmak için süt ve et işleyen modern tesislerin kapasitesi ve kapasite kullanımı arttırılmalıdır. Bunun için her bölgede ihtiyaç duyulan tesislerin kurulması sağlanmalıdır.*Sütün toplanmasından pazarlanmasına kadar üreticiler örgütlü yapı altında birleştirilmelidir.
Gıda güvenliği yetersizliği	<ul style="list-style-type: none">* Bölgemizde kolay bozulabilen sütün uygun olmayan yollarla ve uzak mesafelerden toplanması süt kayıplarına ve sütün kalitesinin düşmesine yol açabilmektedir.	<ul style="list-style-type: none">* İlimizde süt sığırları yetiştiriciliğinin geliştiği bölgelerde pazarlama ağı kurulmak kaydıyla yeterli kapasitede süt işleyen tesislerin kurulması sağlanmalıdır.* Samsunda işletme ölçeklerinin modern tesisin gerektirdiği şartları sağlayacak ölçekte yapılandırılması, sokak sütçülüğünün önüne geçilmesi.

Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

Kaynaklar

- AB Ortak Tarım Politikası ve Çiftçilere Verilen Destekler.AB Genel Sekreterliği,Tarım ve Balıkçılık Dairesi Başkanlığı.
- Benli . E. Globalleşen Dünya’da Türkiye Et Ve Süt Sanayi
- Can. F., Tarım ve Balıkçılık Daire Başkanlığı Ticari İşler Genel Sekreter Yardımcılığı., Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği., AT’da Tarımsal Ürünlere Yönelik Destekler Ve Çiftçilere Yapılan Yardımlar. Mayıs 2005 Ankara
- Çapraz, İ, Yılmaz, V., İstanbul Ticaret Odası Kobi Araştırma ve geliştirme Şubesi Süt ve Süt Ürünleri Sektör Profili. 2005
- Çelik.M., Batı Akdeniz Bölgesinde Süt Ve Süt Ürünleri Sektörünün Stratejik Durum Analizi Ve Gelişme Olanakları., *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (4) 2002, 43-83*
- Güngör. M. S. Süt Sektörüne Bakış.,Türkiye Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği.
- Güngör. M.S., Türkiye Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği.,2004
- Hekimoğlu, B., Altındağ, M., Korkmaz, N –TR83 Samsun Alt Bölge Tarım Master Plan-2006
- İçöz. Y, Demir. A., Çeliker, S.A., Kalanlar . Ş., Gül. U.,Süt Ve Süt Ürünleri Durum Ve Tahmin: 2005-2006
- Karagözlü, C., Türkiye Süt Endüstrisinin Görünümü -2003
- Kılınç. E., Süt Sektörünün Sorunları Ve Çözüm Önerileri– Konya Tic.Od. Etüd Araştırma Uzmanı 01.09.2005
- Sarısaçlı, İ. E. Süt Ürünleri. T.C.Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi 2005
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Gıda Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu Süt Ve Süt Ürünleri Sanayi Alt Komisyon Raporu Ankara 2001
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Gıda Sanayii Özel İhtisas Komisyonu Raporu., ANKARA/2006
- Tan, S., *TEAE.*, Okul Sütü Programı., Sayı 3 Nüsha 6 Haziran 2003
- Türk Veteriner Hekimleri Birliği.,F.A.O. Süt Sektör analizi Misyonu Bilgi Notu.2005
- Türkiye Ziraat Odaları Birliği Ürün raporları.,Ülkemiz Süt Hayvancılığında Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler.